

”ורחמיו על כל מעשיו”

תהלים קמה ט'

**האכלת חתולים משוטטים כנורמה
חברתית והשלכותיה המשפטיות על
מקיימות הנורמה**

**עבודת גמר לתואר מוסמכת במשפטים
מגישה: ענבל שקד**

מרצה: פרופסור עמיר ליכט

בית הספר רדזינר למשפטים / הבינתחומי הרצליה / אוגוסט 2012

פרק 1

- 3 מבוא.....
- 4 הגדרת התופעה.....
- 4 היקף התופעה ועלויות קיום הנורמה.....
- 5 מאפיינים דמוגרפיים של מקיימות הנורמה.....

פרק 2

- 6 האם האכלת חתולי רחוב מהווה נורמה חברתית?.....
- 6 מהי נורמה חברתית.....
- 8 גורמים למוטיבציה לקיום הנורמה.....
- 8 גורמים פנימיים ערכיים.....
- 9 גורמים פנימיים חלופיים אפשריים.....
- 10 גורמים חיצוניים וסנקציות חיוביות.....
- 12 סיכום הפרק.....

פרק 3

- 13 מעמדן המשפטי של מקיימות הנורמה.....
- 13 גישות משפטיות אפשריות לניתוח הנורמה.....
- 14 המצב המשפטי בישראל – חקיקה.....
- 16 המצב המשפטי בישראל – פסיקה.....
- 16 המישור הפלילי.....
- 19 המישור האזרחי.....
- 20 סיכום הפרק.....

פרק 4

- 21 המצב המשפטי בארה"ב.....
- 22 המצב המשפטי בארה"ב – חקיקה.....
- 24 המצב המשפטי בארה"ב – פסיקה.....
- 24 סיכום הפרק.....
- 25 סיכום ומסקנות.....
- 26 שיר.....

מבוא

בני אדם נחלקים בגישתם לחתולים באופן די חד משמעי: אלו שאוהבים אותם מאוד, ואלו שלא סובלים אותם. מסיבה כלשהיא, מעטים האנשים החשים אדישות כלפי חתולים וחולפים על פניהם בלי להביט עליהם בחיבה או לחלופין לגרשם בכעס מדרכם.

האכלת חתולים משוטטים על ידי בני אדם היא תופעה הנפוצה במדינות רבות. חתול הוא חיית המחמד הנפוצה והאהובה ביותר בארה"ב¹, שם לפי הערכות כל משק בית עשירי מאכיל חתולי רחוב. בישראל חיים לפי ההערכות בין 100,000 ל 200,000 חתולי בית, ולמעלה מ 50% מבעלי החתולים בישראל מעידים כי הם מאכילים גם חתולים משוטטים. מולם, עומדים שכנים מתוסכלים, חברים ובני משפחה דואגים, ופקחים נחושים, שלרוב מתנגדים לפעולת ההאכלה.

מדוע אזרחים, שלרוב אינם בעלי אמצעים פנויים, בוחרים מרצונם החופשי לקום מדי יום בשעות מוקדמות כגון 4:00 בבוקר או מאוחרות כגון 2:00 בלילה, להעמיס על גבם קילוגרמים של מזון יבש וליטרים של מים ולצאת להליכה של קילומטרים במקרים מסוימים רק כדי לוודא שכל החתולים המשוטטים בסביבתם ישבעו? והאם זהו אכן "רצונם החופשי" או שיש כאן כפיה נפשית כלשהיא המונעת מהם להתנהג באופן "הגיוני", לפי התורה הכלכלית הפשוטה? האם אותו ציווי פנימי שהם חשים הוא נורמה חברתית או צורך נפשי אחר? בבואי לענות על שאלה זו, בניתי את העבודה כך שבתחילה אסקור את ממדי התופעה, לאחר מכן את המאפיינים של המציאות לנורמה, אדון בשאלה האם אכן מדובר בנורמה? ולבסוף – היבטים משפטיים וסיכום.

יותר מהכל, עבודה זו מהווה פתח להעלאת רעיונות וכיוונים למחקר נוסף בנושא. התופעה של האכלת חתולים משוטטים נוגעת בתחומי הפסיכולוגיה, הסוציולוגיה (מגדר), המשפטים, הפילוסופיה, הדת, ועוד. בעבודה זו אבקש להציג טענה שלפיה ייטב לכל הנוגעים בדבר: החתולים המשוטטים, המאכילות, השכנים המוטרדים והרשויות, אם במקום להלחם במקיימות הנורמה, הרשויות ישכילו לשתף את הציבור הרחב במניעת הבעיה על ידי חינוך ואכיפה, וכן בצמצום הבעיה הקיימת בעזרת הרשת הקיימת של המאכילות.

הערה לקורא: העבודה מתייחסת למקיימות הנורמה בלשון נקבה, בשל העובדה הפשוטה שבמחקרים (שיוצגו להלן) נמצא שהרוב המוחלט של האוכלוסיה המצייתת לנורמה הן נשים. לפיכך, בכל מקום בו נכתב "נשים" המאכילות חתולים" או "מאכילות חתולים" אין הכוונה לנשים בניגוד לגברים אלא לאנשים המאכילים חתולים באופן כללי.

---

¹ Verner R. Smith, **The Law and Feral Cats**, Journal of Animal Law & Ethics, Vol.3:1, (2009) pp 7-27, p.7

הגדרת התופעה:

- ❖ "להאכיל" – לספק אוכל, לשים מזון בפיו של מישהו.²
- ❖ קיימת האכלה ישירה – המאכיל פונה לחתולים ומאכילם, והאכלה עקיפה: המאכיל משאיר מזון המיועד לחתולים שיגיעו לאותה נקודה.³
- ❖ החתולים המשוטטים (stray cats) בקרבת בני אדם נחלקים לשלוש קטגוריות:⁴
  1. חתולי בית שננטשו והושלכו לרחוב ע"י בעליהם.
  2. חתולים לא מבויתים (חתולי רחוב "טהורים" feral).⁵
  3. חתולים תועים שהתרחקו מהטריטוריה שלהם ואין עליהם שבב לזיהוי.

היקף התופעה ועלויות קיום הנורמה:

- ❖ סקרים שונים בארה"ב הראו שבין 25%-9% ממשקי הבית מאכילים חתול "מזדמן" אחד או יותר.⁶ במחקר שנערך בפלורידה,⁷ במסגרתו נסקרו למעלה מ 100 מאכילות חתולים משוטטים, הצהירו למעלה משליש (37%) מהמאכילות שאף העניקו טיפול רפואי מסוג כלשהוא (מעבר לעיקורי החינם הקיימים במדינות רבות) לחתול משוטט בעבר או שיעניקו סיוע שכזה בעתיד אם יזדקק לו. סיוע זה כולל חיסונים, חיסול טפילים, טיפול אנטיביוטי, בדיקות רפואיות, טיפולי אזניים, וטיפולי חירום.
- ❖ רוב מאכילות החתולים (79%) דאגו למושבת חתולים אחת. משך הטיפול נע בין שבועות ל למעלה מעשר שנים, והמשך החציוני היה 18 חודשים. 97.6% מהמאכילות דיווחו שהן מאכילות את החתולים לפחות פעם ביום, ו 98.8% מהמאכילות דיווחו שהן מספקות לחתולים מזון חתולים, מועשר בשאריות מזון של אנשים, ורק 2% מספקות לחתולים מזון כלבים, זאת על אף ש 24% מהמאכילות מחזיקות בביתן כלב כחיית מחמד ולא חתול!
- ❖ ההוצאה השבועית החציונית שדווחה היא \$5, וההוצאה הגבוהה ביותר שדווחה היא \$50 לשבוע. מספר מאכילות דיווחו שאינן מוציאים כלל כסף על חתולי הרחוב כיוון שהם אוכלים מהמזון שהן מניחות עבור חתול הבית שלהן.⁸
- ❖ ניתן להעריך בבטחון שבישראל היקף הנורמה גדול מאשר בארה"ב כיוון שבישראל ממדי התופעה של חתולי רחוב רחבים בהרבה, זאת בשל טיפול כושל של הרשויות בהתרבות חתולים (בארה"ב יש מבצעי

² א' אבן שושן המילון החדש (תשמ"ה-1997, כרך א) 64

³ פבלו לרנר הרהורים בעניין האכלת חתולי רחוב (בעקבות ת"פ 897/01 מ"י נ' יורובסקי), המשפט ט' תשס"ד 407

⁴ Smith, Verne R., *The Law and Feral Cats*, 3J. Animal L. & Ethics 7-27 (2009), 11-12

בנוסף, מציין סמית קבוצה נוספת של חתולים משוטטים, שהם חתולי השייכים לבעלים אך מורשים לשוטט באופן חופשי.

⁵ Feral: "not domesticated or cultivated; wild"; "having reverted to the wild state, as from domestication"; etc.

Random House Webster's unabridged Dictionary, 709 (2nd ed., Random House 1998)

⁶ סמית, במאמרו (לעיל הערה 3), עמ' 12

⁷ Lisa A centonze & Julie K.Levy, *Characteristics of Free Roaming Cats and their Caretakers*

(June 2002) 1627 - 1633 JAVMA vol 220, No 11.

⁸ שם, 1629

עיקור וסירוס ענקיים במימון ממשלתי / תרומות ובשיתוף ועידוד הציבור. בישראל, גם העירויות שמאפשרות לעקר ולסרס חתולי רחוב חיים, אינן מביאות את הנושא לידיעת הציבור באופן מספק⁹. במחקר שבוצע בישראל¹⁰, בקרב 288 בעלי חתולים, נמצא שלמעלה מ 50% מאכילים גם חתולי רחוב. מתוכם, 60% מאכילים מידי יום. מספר חתולי הרחוב המואכלים על ידי מאכיל אחד נע בין 1 ל 150, כשהחציון הוא 7.5. בהתחשב בהערכה שבישראל חיים בין 100,000 ל 200,000 חתולי בית¹¹, ושלמעלה מחמישים אחוזים מבעלי החתולים נוהגים להאכיל כ 7.5 חתולי רחוב, ניתן להעריך שלכל הפחות כ 375,000 חתולי רחוב מואכלים ברחבי ישראל.

מאפיינים דמוגרפיים של מקיימות הנורמה

התפיסה הסטריאוטיפית של מאכילות חתולי רחוב היא של נשים בודדות, מוזרות ומשועממות הבוחרות לבזבז את מיטב כספן על חתולי רחוב מטרידים¹². אולם, מחקרים מקיפים שנעשו בנושא בארה"ב ובישראל מציגים נתונים השונים בתכלית מהסטריאוטיפ, לפחות בארה"ב; במחקרן של Centonze & Levy נמצאו המאפיינים הבאים¹³: 84.6% מהמאכילות הן נשים. גילן החציוני הוא 45 ו 52.6% מהן נשואות. 18% מהן - סטודנטיות. 79.6% מהמאכילות חיות במשק בית בו שני אנשים או יותר. ההכנסה השנתית החציונית למשק בית מאכיל נעה בין \$20,000 ל \$40,000. רוב מאכילות החתולים נעזרות באדם המוכר להן (לרוב בן זוג) בטיפול. 12.4% מהמאכילות אינן מחזיקות בחיית מחמד כלל. 66% מהן מחזיקות בחתול, כלומר – 34% מהן אינן מחזיקות בחתול כחיית מחמד.

עולה מהמחקר, שאין קשר ממשי בין הסטריאוטיפ למציאות. דעתי היא, שייתכן כי הסיבות לפיתוח הסטריאוטיפ נעוצות דווקא באנשים הנמנעים מהגשת עזרה לחתולים במצוקה: ייתכן כי מרבית האנשים, האדישים לסבלו של חתול הרחוב, מפתחים לעצמם דימוי שלילי של מאכילי החתולים השועים למצוקתם, ובכך הם מספקים לעצמם הצדקה לאדישותם ("האנשים המסייעים לחתולים רעבים עושים זאת רק בשל מוזרותם ובדידותם, אין סיבה אמיתית לסייע לחתולים רעבים").

⁹ Hilit Finkler & Josef Terkel, **The contribution of cat owners' attitudes and behaviours to the free-roaming cat overpopulation in Tel Aviv, Israel**, Preventive Veterinary Medicine 104(2012) 125-135, 133, **וכן טבלה 2 בעמוד 129**

¹⁰ לעיל הערה 9

¹¹ שם, 125

¹² עידן קפון ושירי רוזצקי, "יילות של רעב - מעמדם המשפטי של חתולי הרחוב בעקבות ת"א (חי') 15908/04 אוניקל נ' קגן" הארת דין ד(ד) 70 (התשס"ז) בעמ' 82. שם, בה"ש 72 מובאת הפניה לפס"ד ת"א (כ"ס) 6150/04 נורית דיין נ' מעריב הוצאת מודיעין בע"מ (לא פורסם, 14/6/2005) שבו תבעה מאכילת חתולים את עיתון מעריב על כתבה שנעשתה עליה וכוותרתה "שלום, קוראים לי רונית ואני מאכילה כפייתית"; בכתבה נטען כי נורית השתעממה מחברת בני האדם, וכי "עם גישה כזאת לחיים, היתה בודדה, ולימים כונתה "נורית המוזרה". בכתבה היא מתוארת כמתבודדת תמהונית שהחתולים הם כל עולמה ואימה מיואשת מסיכוייה להינשא.

¹³ Lisa A centonze & Julie K.Levy, Characteristics of Free Roaming Cats and their Caretakers 1627 – 1633, 1629 JAVMA vol 220, No 11. (June 2002)

❖ במחקר שנעשה בישראל נמצא שגיל, מין והשכלה היו הגורמים המשפיעים ביותר על הסיכוי של אדם להאכיל חתולי רחוב וגם על תכיפות ההאכלה: גם במחקר זה נמצא כי סבירות גבוהה יותר שאישה תאכיל חתולי רחוב, וכי אישה תאכיל **בתכיפות** גבוהה יותר מגבר. מבוגרות יאכילו **בסבירות** גבוהה יותר מאשר צעירות וגם **בתכיפות** גבוהה יותר, ובעלות השכלה **נמוכה** נמצאות **בסבירות** גבוהה יותר להאכיל מאשר בעלות **תואר אקדמי** וגם **תכיפות** ההאכלה גבוהה יותר בקרבן.¹⁴

האם האכלת חתולי רחוב מהווה נורמה חברתית?

לאחר שביססנו את עובדת קיומה של התופעה ואת ממדיה, נדרש לבצע ניתוח מעמיק של הסיבות לקיום התופעה. ראשית – כיוון שאין לנשים אלו כל אינטרס כלכלי להוציא באדיקות את זמנן וכספן על האכלת חתולים – הן עושות זאת בהתנדבות, מרצונן החופשי. לדעת **קארלסון** - במצב שכזה, אותו היא מגדירה כבעית "מספרים גדולים, תמורה קטנה"¹⁵ - צריכה לעלות התשובה האינטואיטיבית **שנורמה חברתית** המעודדת את התופעה נמצאת בפעולה. המאכילות מקבלות סיפוק פנימי מ"עשית הדבר הנכון", או אישור מחברים ושכנים על התנהגותן הנכונה, או שניהם.¹⁶ הקושי במקרה שלנו הוא שלא זו בלבד שזו אינה נורמה הנפוצה בקרב הציבור – לא לכולנו ברור שצריך להאכיל חתולי רחוב, יתרה מזאת – השכנים והחברים במקרים רבים אינם מעודדים את ההאכלה או אפילו מתנגדים לה ומטילים **סנקציות שליליות** על המאכילות; גם האפשרות שמעלה **קארלסון**, שמדובר ב"ניהול נורמות חברתיות" על ידי הממשלה ככלי רגולטורי לפתרון בעיות הדורשות פעולה קולקטיבית¹⁷ אינו מתיישב עם המציאות (בישראל לפחות)¹⁸, שבה רוב הרשויות מתנגדות לתופעה ואינן מעודדות אותה. קושי שלישי שקיים בענייננו, הוא שהאכלת חתולים משוטטים היא מנהג הקיים בחברות רבות וגדולות, שבהן יש פחות סיכוי לנורמה חברתית להתפתח.¹⁹ הציפיה החברתית אם כן, **אינה** מעודדת את התופעה. השאלה היא – מי, או מה, אם כן – כן מעודד אותה? כדי לעמוד על התשובה האם פועלת כאן נורמה חברתית, נידרש ראשית להגדיר מהי נורמה חברתית – כלומר – מהן אמות המידה לקביעת התשובה לשאלה, ואז נבחן את התופעה לאורך.

1. מהי "נורמה חברתית"?

ההגדרות למונח "נורמה" רבות מספור, והתפתחו משך השנים ממערכת צרה לכזו הכוללת בימינו כמעט כל דבר שאינו "חוק". לדעת **קאהאן**, תחת רבות מההגדרות הרחבות הללו, כל כלל מכווין התנהגות שאינו חוק,

¹⁴ Hilit Finkler & Josef Terkel, **The contribution of cat owners' attitudes and behaviours to the free-roaming cat overpopulation in Tel Aviv, Israel**, Preventive Veterinary Medicine 104(2012): 125-135, 131

¹⁵ "Large Number, Small Pay-off collective action problem"

¹⁶ Ann E. Carlson, **Recycling Norms**, California Law Review Vol.89 no.5 (Oct, 2001) pp 1231-1300, 1232

¹⁷ שם, שם
¹⁸ כפי שיוצג בהמשך, בארה"ב רשויות רבות משתפות את ציבור המאכילות במבצעי עיקור וחיסון של חתולי הרחוב ומנהלות רישום של קהילות החתולים, אך בישראל המצב שונה.
¹⁹ קארלסון (לעיל הערה 15), עמ' 1235

אשר קבוצת אנשים רלוונטית מציינת לו, הוא נורמה. המצייתים לכלל עושים זאת כיוון שהכלל מופנם²⁰ על ידם, וכיוון שהוא נאכף על ידי סנקציות חיצוניות לא משפטיות – שליליות (אם לא צייתת לו) או חיוביות (אם כן צייתת לו).²¹

קארלסון קובעת כי נורמה היא "כלל לא משפטי שאינדיבידואלים מסוימים מציינים לו כיוון שהם מרוויחים מכך, בין על ידי סיפוק פנימי מעשיית הדבר הנכון או דרך אישור שהם מקבלים מאחרים".²² הגדרה אחרת, של הפסיכולוגיה החברתית, קובעת כי נורמה היא כללים מובנים להתנהגות מקובלת ורצויה;²³ בהקשר של ציות לנורמות חברתיות, מבחינים פסיכולוגים בין ציפיות חברתיות מהתנהגותו של הפרט לבין ציפיותיו של הפרט עצמו מהתנהגותו שלו. כך, גם בהקשר של ערכים, ניתן לנתחם מזוית חברתית או מזוית אישית.²⁴ ברמה האישית, ערכים הם "אמונות חברתיות מופנמות או ציוויים מוסריים שאנשים פונים אליהם כרציונל הבלעדי למעשיהם".²⁵

מהסיבות שצינתי לעיל, אני סבורה שהניתוח ברמה האישית - הן של הנורמה כנורמה מופנמת²⁶ הן של הערכים היוצרים אותה - יהא רלוונטי יותר מהניתוח ברמה החברתית, על אף שמרגע הציות לנורמה המאכילות עשויות להנות מסנקציות חיוביות המעודדות את הנורמה, שיפורטו בהמשך. אני סבורה כך כיוון שהאכלת חתולים נעשתה הרבה לפני התפתחות הסנקציות החיוביות הקיימות בימינו, וממילא רבים ממאכילי החתולים בישראל אינם מודעים לתמיכה ולעידוד שהם יכולים לקבל והם מאכילים את החתולים בלעדיהם, מתוך אותו "ציווי פנימי" לעשות את הדבר הנכון.²⁷ לדעת קארלסון, כדי שאנשים יתמידו בציות לנורמה הפועלת לטובת הכלל בקביעות נדרש קשר פנים מול פנים עם משתפי פעולה אחרים, או אפשרות להטיל סנקציות זה על זה, או כשרוח כלכלי טמון בקיום הנורמה.²⁸ למאכילי חתולים רבים לא מתקיים אף אחד משלושת התנאים שלעיל, ועדיין הם מתמידים בקיום הנורמה.

---

²⁰ קארלסון (לעיל הערה 15) מסבירה ש"נורמה מופנמת" היא כלל לא משפטי שהאדם יחוש אשמה אם לא יציית לה, גם ללא סנקציות חיצוניות. שם, עמ' 1238.

²¹ Marcel Kahan, *The Limited Significance of Norms for Corporate Governance*, Pennsylvania Law Review, Vol 149, No 6(Jan, 2001) pp 1869 – 1900, 1873 - 1874

²² קארלסון (לעיל הערה 15), עמ' 1239.

²³ Amir N. Licht, *Social Norms and the Law: Why People Obey the Law*, 727

²⁴ Amir N. Licht, *Social Norms and the Law: Why People Obey the Law*, 727

²⁵ שם, 728

²⁶ כהגדרתה של קארלסון, לעיל הערה 19

²⁷ ולטענת קארלסון, ממילא נדרשת תקשורת אנושית בין מקיימי הנורמה כדי לחזק את הציות לה לאורך זמן. חלק ניכר מהתמיכה הקבוצתית למאכילים ניתנת דרך הרשת, לכן לשיטתה - אפילו אם המאכילים היו מקיימים קשר אינטרנטי (בלבד) עם קבוצות התמיכה, הוא לא היה הסיבה העיקרית לכך שהם מתמידים בציות לנורמה. ראה קארלסון (לעיל הערה 15), עמ' 1249

²⁸ שם, 1245

2. גורמים למוטיבציה לקיום הנורמה:

2.1 גורמים פנימיים ערכיים

מאחר שרוב הסביבה אינה מעודדת את התופעה, נותרה האפשרות השנייה של **קארלסון**²⁹ – שהמאכילות נהנות מהידיעה שהן "עושות את הדבר הנכון".

לדעתי, במקרה שלנו יש לבחון האם אותו "ציווי פנימי" שחשות המאכילות קשור לנורמה חברתית או שיש לו גורמים אחרים: כפי שיתכן שאדם עיוור הולך בדרך הנכונה כיוון שזו הדרך היחידה שאיתר במקלו, ולא כיוון שהוא מכיר את הדרך ויודע שהיא הדרך הנכונה, כך ייתכן שאותן נשים המאכילות חתולים לא עושות זאת בשל הרצון לקבל אישור מסביבתן או בשל הידיעה שזהו "הדבר הנכון לעשותו", אלא בשל דחף פסיכולוגי אחר שאינו קשור כלל לחברה ולכללים המקובלים בה.

❖ במחקרן של **Centonze & Levy**, ציינו 65% מהנסקרות כי הסיבה העיקרית לכך שהחלו להאכיל חתולים משוטטים היתה אהדה (sympathy) או רחמים על חתול משוטט רעב, פצוע או חולה, או תחושת חובה מוסרית. 27.2% ציינו חיבה לחתולים או לחיות בכלל כסיבה. 5% ציינו שחתול הרחוב פשוט נהנה מהאוכל של חתול הבית שלהן, 4.3% ציינו "עזרה לאחר" כסיבה, ו 5.4% ציינו שהסיבה היתה הולדת גורי חתולים.³⁰ ניתן לומר שרחמים על מישהו פצוע, רעב או חולה, תחושת חובה מוסרית ו"עזרה לאחר", הן סיבות הקשורות לערכים אישיים של המאכילות: היהדות למשל, אוסרת במקרא על צער בעלי חיים. הכוונה לאיסור לגרום סבל מיותר לבעל חיים ואף ציווי על **הסרת צער מבעל חיים**.³¹ **הרב שלמה גאנצפריד** סיכם את האיסור: **"אסור מן התורה לצער כל בעל חי. ואדרבא חייב להציל כל בעל חי מצער, אפילו של הפקר ואפילו של גוי"**.³² חתולים משוטטים מהווים "הפקר", היום כמו בעבר, והיהדות מחייבת להסיר את צערם - במקרה שלנו - רעב. אמנם, ייתכן שאנשים ירחמו לרגע על חתול רעב אך לא יאכילו אותו. אך אלו אנשים שמערכת הערכים שלהם אינה מקשרת בין רחמים לבין הציווי המוסרי להאכיל את הרעב. נשים המאכילות חתולים רעבים מתוך רחמים בהכרח מקשרות לטעמי בין הרעב שמול עיניהן לבין החובה המוסרית – **ההתנהגות המקובלת והרצויה** - לבטל את אותו רעב מן העולם. לפיכך, הן שוות בעיני לקבוצה שציינה "חובה מוסרית" או "עזרה לאחר" מבחינת הרציונל למעשיהן. נשים אלו, בהנחה שזו הסיבה האמיתית לציות שלהן לנורמה, אכן פועלות מתוך הסיפוק שב"עשיית הדבר הנכון" ומחזקות את האפשרות שפועלת כאן נורמה.

²⁹ לעיל הערה 14

³⁰ שם, טבלה 4 בעמ' 1630

³¹ מתוך: ויקיפדיה, ערך: **צער בעלי חיים יהדות**

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%9E%D7%95%D7%93_%D7%A8%D7%90%D7%A9%D7%99

³² ספר קצור שו"ע סימן קצא - איסור צער בעלי חיים ואיסור סירוס (ההפניה מויקיפדיה)

2.2 גורמים פנימיים חלופיים אפשריים

❖ לדעתי, המחקר לעיל לא בחן את הסיבות הפסיכולוגיות שמניעות את מאכילות החתולים, ואין להמעיט בחשיבות הצורך של האדם עצמו לסייע לחתולי הרחוב.

לדעת לרנר,³³ ייתכן שהסיפוק של האדם המאכיל את החתולים אינו קשור כלל לסבלם של החתולים או לערכיו של המאכיל, אלא לצרכיו הנפשיים של המאכיל - הנהנה מקרבתם, מתחבר אליהם והופך לאדם מאושר יותר. הצורך הרגשי שלו להאכיל חתולים חורג מצרכיו של החתול (שייתכן שמקבל אוכל ממספר מאכילים וכלל אינו רעב!), משתלב במסגרת הצרכים של האדם עצמו, ומהווה דרך להשגת סיפוק אישי.

❖ טיפול בחיות בכלל ובחתולי רחוב בפרט, מסייע לאדם מבחינה פסיכולוגית – בהגדרתו העצמית, בפיתוח יחסים עם הסובבים אותו, בפיתוח אחריות אישית, בטחון עצמי, בהפחתת בדידותו³⁴ ועוד.

במחקר שבוצע בישראל בקרב דיירי הוסטלים לפגועי נפש, נבחנו יכולותיהם של סכיזופרנים להתמודד עם חיים בקהילה. נמצא, שאחריות לטיפול בחיית מחמד מביאה לעליה במדד ההגיינה, עליה במספר שעות העבודה, ביכולת ההתמדה ובעמידה במטלות ההוסטל; בנוסף, הקבוצה שטיפלה בחיות המחמד גילתה התעניינות רבה יותר ושיתוף פעולה רב יותר מקבוצת הביקורת. בחברי הקבוצה נצפו שינויים חיוביים במערכות היחסים עם הסביבה, הפחתה בעוינות והשתלבות קלה יותר בחברה.³⁵

מחקר אחר, שנעשה במישיגן, ארה"ב, התמקד בסיוע של חתולי רחוב לטיפול בפגועי נפש. במחקר זה, השילוב של חתולי רחוב החל באופן מקרי (אחד המטפלים במוסד החל להאכיל חתולים משוטטים בסביבת המוסד...), אך משהמטפלים הרשו לחתולים לשהות בחדר הטיפול, נמצא עד מהרה שנוכחות החתולים מעלה סוגיות טיפוליות חשובות.

עובדת "הישרדותם" של חתולי הרחוב על אף הסכנות הרבות האורבות להם, עוררה הזדהות בקרב מטופלים שחוו התעללות מינית, פסיכולוגית או רגשית בעברם, והם פיתחו קשרים משמעותיים עם החתולים. חלקם - קבוצת חולים הלוקה במחלות נפש קשות במיוחד - תקשרו עם המטפלים באמצעות החתול, על ידי תיאור תחושותיו ומתן הסברים להתנהגותו. סברה נוספת שעלתה לאחר בדיקת הרקע של מטופלים שנקשרו במיוחד לחתולי הרחוב, היא שאותם אנשים לא חוו בשנותיהם הקריטיות חוויה חיובית כלשהיא עם בני אדם, ולכן התפתחותם הנפשית נפגעה, אך רובם ציינו את הקשר שלהם לחית

³³ פבלו לרנר (לעיל הערה 3), 422

³⁴ במחקר נמצא שטיפול בעזרת בעלי חיים הפחית את תחושת הבדידות בקרב קשישים הדיירים במוסדות טיפוליים לטווח ארוך. כמו כן צויין, שנמצא שקשר של בני אדם עם בעלי חיים מהווה זרז ליצירת קשרים של האדם עם בני אדם אחרים: Marian R Banks; William A Banks, **The Effects of Animal-Assisted Therapy on Loneliness in an Elderly Population in long-term Care Facilities**, The Journals of Gerontology; Jul 2002; 57A, 7; Health Module, pg. M428 – 432, 432 במחקר נוסף נמצא שיש קשר בין אינטראקציה עם בעלי חיים לבין הפחתה בתחושת הבדידות שחשים מטופלים במוסדות טיפוליים לטווח ארוך: Calvert, M.M, **Human-pet interaction and loneliness: a test of concepts from Roy's adaption model**, Nursing Science Quarterly 2(4): 194-202

³⁵ מיכל גרסל, **השפעת טיפול בבעלי חיים על איכות חייהם ועצמאותם של דיירי הוסטל לנפגעי נפש**, חיות וחברה 9 (חורף 1999)

מחמד כלשהיא באותן שנים קריטיות כקשר שהם זוכרים לחיוב. התפתחות יכולתם של המטופלים להזדהות עם החתולים וליצור עמם קשר, מהווה חלק חשוב בתהליך החלמתם.³⁶

❖ **ייתכן שתלותם או עניינם³⁷** של חתולי הרחוב במאכילות - שבישראל לפחות נמצא שהן נשים בעלות השכלה נמוכה - מעניקה לאותן נשים תחושת אחריות והערכה עצמית שחסרות להן. ייתכן גם – ולטעמי זוהי סברה שכדאי לבדוק במחקר מקיף יותר בתחום הפסיכולוגיה – שרבות ממאכילות החתולים חוו פגיעה נפשית כלשהיא בעברן בידי בני אדם, ולכן התפתח אצלן הצורך הנפשי ביחסים עם חתולי הרחוב, כפי שנמצא במחקר במשיגן. במידה וסברה זו תאושש, יהיה ניתן לומר ביתר קלות שהאכלת חתולי רחוב אינה נורמה חברתית אלא צורך נפשי של אנשים שחוו טראומה נפשית.

2.3 גורמים חיצוניים וסנקציות חיוביות

על אף שלדעתי המפתח להבנת תופעת ההאכלה של חתולי רחוב נעוץ בניתוח של נורמות וערכים ברמה האישית, אי אפשר להתעלם מהעובדה שמאכילות חתולים מרחבי הארץ והעולם נוטות להתאגד, לסייע ולעודד קבוצה את היחידה. בהתאם להגדרתו הרחבה של קאהאן שהצגתי לעיל, אציג כעת מספר סנקציות חיוביות המעודדות את ההתנהגות הרצויה בקרב חברות הקבוצה.

ישנם ארגונים רבים מספור³⁸, בארץ ובעולם, שנועדו לאגד ולחזק את מאכילות החתולים. ארגונים אלו פועלים במספר מישורים כדי לעודד את האכלת חתולי הרחוב: חלקם מסייעים לפתור סכסוכי שכנים המערבים את נושא החתולים³⁹, אחרים מחלקים פרסים כספיים למאכילות שגילו יוזמה יוצאת דופן או מעניקים סיוע כספי למעוטי יכולת המטפלים בקהילות של חתולי רחוב⁴⁰, וחלקם פשוט מפיצים את הרעיון שסיוע לחתולי הרחוב הוא הכרחי. כל ארגון בדרכו, נועד לחזק את המטרה הכללית של הרחבת התופעה ויחד נראה שהם "עוטפים" את המאכילות הפוטנציאליות והמאכילות בפועל מכל הכיוונים:

❖ עמותת "גירגורים" יצאה בשנת 2007 בקמפיין אינטרנטי⁴¹ לעידוד הנחת מקורות מים לחתולי הרחוב בחודשי הקיץ. הקמפיין, שנקרא "מים מצילים חיים" משוחזר מאז מדי קיץ על ידי עמותת "תנו לחיות

³⁶ Wells, Eileen S; Rosen, Lionel W; Walshaw, Sally, **Use of Feral Cats in Psychotherapy**, Anthrozoos: A

Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals, Volume 10, numbers 2-3, 1997 pp. 125-130

³⁷ לעיל הערה 17 מאמרה של גרסל, בעמ' 128 מציעים כי התעניינותם של החתולים בחולים, והעובדה שהם מגיעים "לברך" אותם, מאשרת להם את עובדת היותם מוערכים.

³⁸ רשימה חלקית בלבד של עמותות אלו – (הרשימה כוללת רק עמותות העוסקות גם או בעיקר בתמיכה במאכילי החתולים ולא עמותות העוסקות רק במתן מחסה לחתולים נטושים): גג לחיות; עמותת חתולי רעננה; העמותה למען חתולי ירושלים; ראשון אוהבת חיות; אגודת חובבי החתולים בישראל; כפר סבא אוהבת חיות; Alley cat Allies; Feral Cat Caretakers; Coalition (FCCC); "לתת לחיות" בראשות עו"ד ראובן לדיאנסקי היא רשימה החברה במועצת עיריית ת"א העוסקת בין השאר בזכויות בעלי חיים, ועו"ד לדיאנסקי, לשעבר מנכ"ל "תנו לחיות לחיות", משמש כחבר מועצת העירייה מטעמה.

³⁹ מתוך אתר עמותת "גג לחיות": "אתם בוודאי תוהים לעצמכם מה הקשר בין עמותה למען בעלי חיים לסכסוכי שכנים? אמנם לא צריך להיות קשר, אך כשאחד הצדדים הניצים הוא מאכיל חתולים... מתנקז כעס השכן דווקא על בעל החיים. מה קשור בעל החיים לעניין הריב? הוא לא קשור. אלא שבעל החיים הוא חלש וקל להתנכל דווקא לו. וכשפוגעים בבעל החיים, כל מי שאוהב בעלי חיים נפגע וכך משיג השכן הכועס את מבוקשו. עמותת "גג לחיות" מתמחה בגישור בסכסוכי שכנים על רקע זה. כוונת חברי העמותה היא להפריד בין השכנים הניצים ובין בעלי החיים. בעלי החיים אינם צריכים לשלם את המחיר. למידע נוסף:

<http://www.animals-roof.org.il>

⁴⁰ אגודת חובבי החתולים מצהירה באתר האינטרנט שלה שהיא מעניקה סיוע שכזה: www.isracat.org.il

⁴¹ לצפיה בסרטון: <http://flix.tapuz.co.il/v/watch-2147187-.html>

לחיות". לדעתי, הקמפיין מתמקד בהשקיית חתולים בלבד ולא בהאכלתם משתי סיבות: האחת – מאכילות החתולים עדיין עושות זאת ברובן בהחבא בשל התנגדות הרשויות, והקמפיין מבקש להמנע ממשרכת תשומת לב לא רצויה לתופעה; והשנייה – הקמפיין פונה גם למאכילים **פוטנציאלים**, שאינם בהכרח מחויבים **כרגע** לרעיון. לדעת **קארלסון**, מידת האפקטיביות של נורמה תלויה במידת המאמץ הנדרש מהמציית לה, ובתדירות שבה נדרש המציית לבצע את ההתנהגות הרצויה. לכן, נקיטת שיטה של הפחתת המאמץ הנדרש להשתתפות בהתנהגות הדורשת מאמץ גבוה, מביאה בטווח הארוך להישגים ברי קיימא טובים יותר מאשר חיזוק הנורמה.⁴² בהתאם לכך, הפחתת המאמץ הנדרש ממאכילים פוטנציאלים מרכישה של מזון והנחתו באופן יומיומי להנחה חד פעמית או דו-שבועית של קערת מים, מגדילה את הסיכוי שהם ישתתפו ויתנהגו כמבוקש מהם. לדעתי, **העלאת המודעות** לצורך המידי של חתולי הרחוב במים מהווה "זריעת זרע" להאכלת חתולי הרחוב בשלב מאוחר יותר.

❖ הקמפיינים השונים לעידוד הסיוע לחתולי הרחוב פורטים - ככל הנראה מתוך הבנה מדויקת של מאפייניו הפסיכולוגיים של **קהל היעד שלהם** – על מיתרי **האחריות**, תוך הדגשת חוסר האונים של החתולים והרעיון שאם, למשל, קורא המודעה לא יספק את המים המבוקשים – החתולים פשוט ימותו. הקמפיין מבהיר שחתולי הרחוב **זקוקים** לקורא/ת המודעה כדי לשרוד. ממש כמו בקמפיינים הממשלתיים המעודדים מיחזור, גם כאן מבקש הקמפיין לשנות את מאזן השיקולים לטובת הנחת כלי מים לחתולים על ידי הוספת רווח פסיכולוגי של "עשיית הדבר הנכון".⁴³

מודעה מתוך הקמפיין "מים מצילים חיים" של עמותת "תנו לחיות לחיות".

❖ ארגון **Alley Cat Alleys** יעניק ב"יום הלאומי לחתולים המשוטטים"⁴⁴ של ארה"ב 22 מלגות בסך \$1,000 כל אחת לארגונים קטנים⁴⁵ שיציעו יוזמות שיכולות להשפיע באופן הרחב ביותר על אוכלוסית חתולי הרחוב באזורם, למשל יוזמה להקמת קליניקה של סירוס/עיקור.

⁴² קארלסון (לעיל הערה 15), עמ' 1236

⁴³ שם, 1235

⁴⁴ החל ב 16 לאוקטובר

⁴⁵ בהקשר זה חשוב להסביר, כי אמנם הפרס הובטח ל"ארגונים" בלבד, ולא ליחידים, אך בתחום של סיוע לחיות נטושות קיימות עמותות רבות "על הנייר" המהוות בפועל "עמותה של אישה אחת" – למשל: "חדוה ונעם לחי", "חבר על ארבע" ועוד, ולפיכך הדרישה לקיום "ארגון" לצורך קבלת המלגה אינה מקשה יתר על המידה.

❖ התמיכה **המנטאלית** של הארגונים במאכילות כוללת בין השאר דיוור ישיר חודשי ("ניוזלטר" אלקטרוני) ואתרי אינטרנט מפורטים הכוללים מידע שימושי כגון מידע משפטי, פתרונות לבעיות נפוצות, הוראות הפעלה לתחזוק קהילת חתולים, קבוצת תמיכה בפייסבוק ועוד.⁴⁶

❖ התמיכה **הממשית** של הארגונים במאכילות כוללת כפי שצינתי, **מלבד** סיוע כספי גם סיוע בפתרון סכסוכים עם שכנים, סיוע משפטי, סיוע תדמיתי וחברתי (הפצת עצומות במקרים המתאימים, פניה לרשויות, פניה לתקשורת ואף ארגון הפגנות במקרה הצורך).⁴⁷

3. סיכום הפרק

על מנת לקבוע באופן מובהק שמה שמפעיל את מאכילות החתולים הוא נורמה חברתית, נדרש לדעתי מחקר מעמיק יותר שישלול את הגורמים החלופיים שהצעתי לעיל. בכל מקרה, המניעים להתנהגות נמצאים בתחום שבין מערכת הערכים האישית של המאכילות לבין ההערכה העצמית שלהן.

הבחירה של מאכילות החתולים להשתייך לקבוצה של המצייתות לנורמה אינה **נובעת** מהכרות עם שאר חברות הקבוצה, השתייכות לקבוצה מלידה,⁴⁸ או ציפיה חברתית רחבה מהן. איש אינו מאכיל את חתולי הבניין שלו כי "כך מצפים ממנו **שכניו**". להפך – ההשתייכות לקבוצה, המעודדת באופן חזק מאד את קיום הנורמה ומפעילה סקציות חיוביות על מקיימות הנורמה מתחילה **לאחר** (או: **ברגע**) קבלת ההחלטה על ידי המאכילה, להתחיל להאכיל חתולי רחוב. אולם, מרגע שבחרו, הדרך החוצה קשה הרבה יותר: עכשיו, כבר נמצאת על כתפיהן אחריות לעשרות פיות רעבים, וכן "התחייבות" חברתית בלתי כתובה (בפני שאר מקיימות הנורמה) להתמיד בה. חלק מהנשים המתחזקות קהילה של חתולים משוטטים תתמדנה בכך בחולי ובעוני, גם לאחר התמוטטות כלכלית, זוגית או פיזית, ואז – האחריות לקהילת החתולים שלהן תחולק בין מאכילות אחרות.⁴⁹

מה שברור לכל הוא, שהציות לציווי המוסרי להאכיל את חתולי הרחוב הרעבים אינו נובע ממניעים כלכליים או חוקיים כלשהם אלא להפך – הוא מתקיים **על אף** העול הכספי, המשפטי והחברתי⁵⁰ הכרוכים בציות לנורמה. הוא מתקיים על אף תביעות השכנים, הטרדות העיריה, עזיבת בן הזוג, החוב לבנק, כאבי הרגלים וכו'. חשוב לזכור כמובן, שלא תמיד הציות לנורמה כרוך בתלאות אלו, ושקיים מתאם חיובי בין החלק

---

⁴⁶ קבוצת התמיכה הישראלית בפייסבוק נקראת "קהילת מאכילי חתולים" וחברים בה למעלה מ 1700 מאכילים. אתרי אינטרנט של ארגונים בחו"ל: Alley cat Alleys: www.alleycat.org; FCCC: www.feralcatcaretakers.org; ⁴⁷ בארץ, רוב הסיוע המשפטי והחברתי (פניה לרשויות, לתקשורת, ארגון הפגנות ועצומות) ניתן על ידי עמותת "תנו לחיות לחיות". ⁴⁸ אך בהחלט ייתכן, שאנשים המחונכים לערכים של דאגה לבעלי חיים, כן יחוו **שבני משפחתם מצפים** מהם להאכיל חתולי רחוב. ⁴⁹ בשנת 2004 נדרסה מאכילת חתולים ממושב במרכז הארץ (פרטיה המלאים שמורים עמי). האישה אושפזה למשך חודשים ארוכים וקהילת החתולים שהאכילה, שמנתה כשישים פרטים, נאספה על ידי חברותיה וחולקה בין מאכילות אחרות ברחבי הארץ. ⁵⁰ לקריאה נוספת על הקשיים החברתיים והכלכליים עימם מתמודדות המאכילות בישראל, ראה רוני סגל, "מאכילי חתולי הרחוב לא מוכנים להפסיק. לאנשי הרשויות כבר נמאס מזמן", אתר "הארץ", 10/12/2012 <http://www.haaretz.co.il/misc/1.1234386>

שהאכלת החתולים תופס בחיי המאכילה לבין כמות התלאות שמהן היא תסבול: העולה ממחקרן של סנטונוז ולוי⁵¹ הוא שהמצב בארה"ב שונה מבראץ⁵² – ייתכן בשל מאפייניהן השונים של המצייתות לנורמה.

מעמדן המשפטי של מקיימות הנורמה

1. גישות משפטיות אפשריות לניתוח הנורמה:

בניתוח משפטי של סוגיות הגנה על בעלי חיים קיימות שתי גישות: גישת "זכויות בעלי החיים" וגישת "רווחת בעלי החיים". בחירת הגישה תשפיע על התוצאה המשפטית שתתקבל שכן נקודת המוצא של הגישות שונה במהותה, האחת מתרכזת בבעל החיים והשניה באדם.

1.1 גישת "זכויות בעלי החיים":

זוהי גישה רחבה, המציבה את בעל החיים לצד האדם – שניהם יצירי הבריאה ולפיכך אין לאדם זכות לפגוע בבעל החיים, ללא קשר לתוצאות / תועלות הפגיעה. גישה זו לא תורחב במסגרת עבודה זו כיוון שבהיותה ממוקדת בעלי חיים ולא בני אדם, היא אינה רלוונטית.

1.2 גישת "רווחת בעלי החיים":

הגישה הרווחת בישראל. זוהי גישה מצמצמת, לפיה בני האדם הם בעלי הזכויות ובעלי החיים הם חסרי זכויות ומהווים מושא האינטרסים להגן עליהם.⁵³ גישה זו, הגורסת שיש לאפשר פגיעה בבעלי החיים ככל שהיא **חיונית** עבור האדם ונועדה לקידום טובתו, התפתחה לכדי גישה **תועלתנית**⁵⁴: פגיעה בבעלי חיים תזכה להצדקה רק אם התועלת הצומחת ממנה לבני האדם עולה על הנזק הנגרם ממנה.⁵⁵ בחישובי העלות-תועלת, יש להביא בחשבון שמחקרים מצביעים כי טיפול בבעלי חיים ודאגה להם משפר את מצבם הנפשי והבריאותי של המטפלים⁵⁶, וכי חשיפתם של אנשים לסבל של בעלי חיים עשוי לגרום להם נזקים נפשיים⁵⁷, כלומר – אותם מטפלים עשויים להינזק נפשית במידה ולא יותר להם לטפל בחתולי הרחוב ובמידה שייאלצו לראותם גוועים ברעב מדי יום תחת ביתם. נקודת המוצא של רווחת בעלי החיים היא **הזכות לסייע**: הזכות **לכבוד**, המעוגנת בישראל בח"י: כבוה"א וחירותו, כוללת בתוכה את זכותו של האדם לסייע לחתולים ולהאכילם. כבוד האדם מהווה בסיס לפירושו של חוקים שונים, והוא גמיש ובעל היבטים שונים. אין סיבה שרגשותיו של האדם כלפי בעלי החיים לא ייכללו במבחן כבוד האדם⁵⁸. הזכות לסייע לנזקק מהווה חלק מהגדרתו העצמית של אדם, וביטוי לערכו בעיני עצמו

⁵¹ (לעיל הערה 6)

⁵² מבחינת ההשקפה הכספית השבועית, רדיפת הרשויות ועוד.

⁵³ זאב לוי ונדב לוי אתיקה, רגשות ובעלי חיים: על מעמדם המוסרי של בעלי החיים 199-171 (2002), 172

⁵⁴ אציין במאמר מוסגר, שאחד מגדולי התועלנים – פיטר סינגר, צודד דווקא בגישת זכויות בעלי החיים ובספרו "שחרור בעלי החיים" (1975) טען שלא ניתן להצדיק כל פגיעה בבעל חיים, ואין חשיבות לתועלת הצומחת ממנה, שכן האפליה לרעת בעלי החיים היא שרירותית ונובעת משונוותם הביולוגית בלבד

⁵⁵ עידן קפון ושרי רוזיצקי, יללות של רעב – מעמדם המשפטי של חתולי הרחוב בעקבות ת"א(חי) 15908/04 אוניקל נ' קגן, הארת דין ד(1) 70 - 90(התשס"ז)

⁵⁶ לעיל הערות 17, 18 בפרק "גורמים למוטיבציה לקיום הנורמה"

⁵⁷ לעיל הערה 2, בעמוד 74

⁵⁸ פבלו לרנר (לעיל הערה 3), 423

ובעיני סביבתו: "ביסודו של כבוה"א עומדים האוטונומיה של הרצון הפרטי... כבוד האדם נשען על ההכרה... באנושיותו, בערכו כאדם...".⁵⁹

❖ **השלכות הגישה:** איסור מוחלט על הושטת עזרה לבעלי חיים עלול לפגוע קשות בכבודה של קבוצה שלמה של מאכילי חתולים, הן על ידי פגיעה באוטונומיה של הרצון הפרטי שלהם, הן על ידי מניעת מימושה של תפיסת עולמם הערכית, והן על ידי הפיכתם בכפיה לשותפים אקטיביים בפגיעה בחתולי הרחוב (על ידי התעלמות מהסבל והרעבה).⁶⁰

חוסר הצדק במדיניות האוסרת על האכלת חתולי רחוב, אינו בהכרח נובע מהפגיעה באינטרס של החתולים לקבל אוכל, אלא באינטרס של האדם המעוניין להאכיל את החתול. בפס"ד יורובסקי,⁶¹ הכיר ביהמ"ש (אם כי לא כטיעון מרכזי) בכך שהאיסור להאכיל חתולי רחוב, פוגע גם במאכיל עצמו ולא רק בחתולים. סבלם הפיזי של החתולים המורעבים הופך לסבל נפשי של המאכילים, המוטרדים מעצם הידיעה שהחתולים סובלים.⁶²

2.1 המצב המשפטי בישראל - חקיקה

❖ עיריות וגופים ציבוריים⁶³ נוספים בישראל, אסרו בעבר / מנסים לאסור בהווה על האכלת חתולים במקומות ציבוריים או על טיפול בחתולים משוטטים.

האיסור המפורש ביותר בנושא זה הוא ס' 3(ד) לחוק העזר לקרית טבעון (החזקת בעלי חיים)⁶⁴, הקובע מפורשות: "תושב המועצה לא יאכיל בעלי חיים משוטטים שאינם בבעלותו, בחצר ביתו, בחצר אחרת או במקום ציבורי".

כך גם ס' 22 לחוק העזר לאור יהודה (מפגעי תברואה)⁶⁵ קבע: "לא יאכיל אדם בעל חיים ברחוב באופן שיש בו כדי לזהם את הרחוב". העיריה אכפה חוק זה בעבר וחילקה דו"חות לחמישה מאכילים⁶⁶ על האכלת חתולים. גם עיריית ירושלים אסרה בעבר בחוק עזר להאכיל חתולים ברחוב ובחצר בנין ציבורי (ללא קשר לבריאות הציבור / מטרד ציבורי). עיריות נוספות קושרות את האיסור לנזק תברואתי.⁶⁷

⁵⁹ פסקה 35 לפסק דינו של השופט ברק בבג"ץ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, (11.5.2006) פורסם בנבו

⁶⁰ לעיל הערה 2, בעמוד 82

⁶¹ ת"פ (י-ם) 897/01 מ"י נ' יורובסקי (טרם פורסם), עמ' 3

⁶² פבלו לרנר הרהורים בעניין האכלת חתולי רחוב (בעקבות ת"פ 897/01 מ"י נ' יורובסקי, המשפט ט' תשס"ד 407 – 425, 422

⁶³ מנכ"ל המרכז האוניברסיטאי אריאל פרסם בשנה שעברה הנחיה האוסרת על סטודנטים ועובדי המרכז להאכיל חתולים במכללה. גם פקודת מטכ"ל 33.0221 "החזקת בעלי חיים במחנות – טיפול בנשוכים ומניעת כלבת" קובעת בס' 1: "...חייל לא ייזום כל סוד של מגע עם בעלי חיים במחנות צבאיים או במתקנים צבאיים, לא יאמצם, לא ילטפם, לא יאכילם, לא ישחק עימם ולא יטפל בהם בכל דרך אחרת..."

⁶⁴ חוק עזר לקרית טבעון (החזקת בעלי חיים), התשנ"ז-1997, חש"ם 581, עמ' 451

⁶⁵ חוק העזר לאור יהודה (מפגעי תברואה), התשי"ח – 1958

⁶⁶ זהו המספר המינימלי שנמצא לו תיעוד. ייתכן בהחלט כי מאכילים רבים נוספים נקנסו אך לא טרחו לפנות לעמותות או לעיתונות בנושא ולפיכך עניינם אינו מתועד.

⁶⁷ ס' 17(ד) לחוק עזר רמת הגלב קבע: "לא יאכיל אדם בעל חיים ברשות הרבים העלול לזהם את המקום".

ס' 11(ד) לחוק עזר לגבעתיים (מפגעי תברואה 1973) קבע קביעה דומה. ס' 2(א), (ב) לחוק עזר לחוף השרון ועוד.

גם עיריות ראשון לציון ושוהם קבעו / ניסו לקבוע בעבר חוקי עזר האוסרים על האכלת חתולים ברחוב.

אציין שכיום לא מצאתי בתקנות עיריית גבעתיים / ירושלים / באר שבע איסור על האכלת חתולים (ייתכן בשל פסיקת בג"צ בנושא שתפורט בהמשך), אך העיריות אוכפות את הדרת הנורמה ע"י דיני המטרד וחוקי תברואה.

❖ חוקי עזר ליישובים שונים בנושא החזקת בעלי חיים⁶⁸ קובעים הגדרות רחבות למדי למושג "מחזיק" בבעל חיים. לדוגמא, בעיריית מסוימות, מחזיק הוא בין השאר אדם "המתיר לבעלי חיים לחיות בחצריו או לשהות בהם, דרך קבע או לעתים". במועצות אחרות ההגדרה רחבה עוד יותר, ומחזיק בעלי חיים הוא "כל אדם המטפל בהם בפועל".⁶⁹

שתי הגדרות אלו, הנראות על פניו שונות מאד זו מזו – האחת מנוסחת כפעולה פסיבית ("המתיר") והשנייה מנוסחת כפעולה אקטיבית (המטפל בהם בפועל), נועדו בסופו של יום להביא לאותה תוצאה – להגדיר את מבקשי טובתם של החתולים המשוטטים כבעליהם, ובכך להטיל עליהם אחריות למעשי החתולים: זאת, על ידי סעיפים אחרים בחוקי העזר של חלק מעיריות אלו, האוסרים על המחזיקים לאפשר לבעלי החיים לשוטט ברחבי הרשויות,⁷⁰ מאפשרים לרשויות לדרוש מהם לבצע / לא לבצע פעולות מסוימות כדי למנוע את השוטטות, וקובעים את סמכות העיריה לתפוס ולהמית את בעלי החיים ולהטיל את עלות המתתם על המחזיקים בהם.

במבט ראשון, נראה כי הטלת האחריות על מאכילים בפועל היא חמורה יותר, שכן בכך מכירים בכל אדם המאכיל חתולים, גם אם אינם בשטחו, כבעליהם. אך במבט שני נשים לב, כי ההגדרה הראשונה, הפסיבית, אינה דורשת כלל טיפול כלשהוא מצד בעל החצר כדי להטיל עליו אחריות, ובעצם דורשת ממנו פעולה אקטיבית לסילוק החתולים (לא להתיר להם לשהות בחצרו אף באופן מקרי - "לעתים"). לדעתי, הגדרה שכזו בלתי אכיפה והדרישה המגולמת בתוכה אינה מיידתית.

❖ **לסיכום:** חקיקת המשנה ברשויות השונות, במוסדות ציבוריים ובצה"ל נועדה להדיר את נורמת הטיפול בחתולי הרחוב. במקום לשתף את מטפלי החתולים בצמצום אוכלוסית חתולי הרחוב באופן הומני - על ידי מבצעי עיקור וסירוס המוניים (הנעשים היום בצמצום ולרוב אינם נעזרים במטפלים הרבים הפרוסים ברחבי הערים⁷¹ שכלל אינם מודעים להם), בוחרות הרשויות לנסות ולצמצם את ממדי התופעה על ידי מניעת האכלה וטיפול – קרי – הרעבת החתולים⁷² בתקווה שיימנעו מלהתרבות או יעברו לטריטוריה אחרת.

גם אם הזיקה המשפטית בין המאכילה לחתולי הרחוב אינה מתקיימת / נאכפת, ולמאכילה אין בעלות על החתול או אחריות נזיקתית למעשיו (כניסה לחצר שכנים למשל), עדיין תהיה המאכילה חייבת בדין אם כתוצאה מההאכלה ייגרם מפגע תברואתי / מטרד (ריכוז חתולים בחצר בניין, לכלוך ורעש וכו'). לאיום הכספי יש כוח הרתעה חזק, אך כפי שנראה בהמשך, הוא אינו מספיק כדי למנוע את קיום הנורמה.

⁶⁸ חוק העזר לעיריית אילת (החזקת בעלי חיים) התשס"ז-2007, תש"ס 705, 407, סעיפים 1(3) ו-3(א); חוק עזר לחבל מודיעין (החזקת בעלי חיים), התשס"ב-2001, תש"ס 649, 194, סעיפים 1(3) ו-8(ב); חוק עזר לנס ציונה (החזקת בעלי חיים), התשנ"ח-1997, תש"ס 39, 586;

⁶⁹ חוק העזר לחוף השרון (החזקת בעלי חיים), התשמ"ב-1982, תש"ס 136, 803, ס' 1. חוק העזר ללב השרון (החזקת בעלי חיים), התשמ"ח-1988, תש"ס 381, 730, סעיף 1.

⁷⁰ חוק העזר לעיריית אילת (לעיל הערה 29), ס' 3(א), חוק העזר לחבל מודיעין (כנ"ל), ס' 8(ב), חוק העזר לנס ציונה (כנ"ל) ס' 4(א);

⁷¹ כפי שנעשה במבצעים דומים בארה"ב, ראה Centonze & Levy (לעיל הערה 9) וכן Finkler & Terkel, (לעיל הערה 13).

⁷² ראש עיריית ת"א לשעבר, שלמה צ'יץ' אף הגה בזמנו תכנית להחליף את פחי האשפה ברחבי העיר לפחים בעלי מכסה כבד כך שחתולים לא יוכלו להכנס ולצאת מהם, כדי למנוע מחתולים משוטטים לאכול מפחי אשפה.

לדעת קפון ורוזיצקי⁷³, יש להכיר בזכותן של המאכילות לסייע לחתולים משוטטים כנגזרת של כבוד האדם. הזכות לסייע מהווה ביטוי לערך האדם, כפי שהוא מצטייר בעינינו ובעיני החברה שאת ערכיה אנו רוצים לקדם, וכאשר אנו מונעים מאדם להאכיל חתולים משוטטים בלי שנספק לחתולים פתרון תזונתי אחר, אנו פוגעים בזכותו של המאכיל לכבוד.

2.2 המצב המשפטי בישראל – פסיקה

בבחינת המצב המשפטי בישראל ניתן להבחין בין שני סוגים של מקרים: האחד – נסיון של העיריות למנוע האכלה באופן שרירותי, והשני – העמדה לדין ותביעות אזרחיות מכוח דיני המטרדים. ניתן לשים לב להבדל בגישת בית המשפט בטיפולו בסוגי הסכסוכים השונים. בראשון – בית המשפט אסר על עיריות למנוע באופן שרירותי ממאכילות לטפל בחתולים, וקבע כי יש לפרש את חוקי העזר לטובת האזרח. באחרון, נקט בית המשפט יד קשה כנגד מאכילות שיצרו מטרד, ואף כשבחר לשבח את מעשיהן וטוב ליבן, הוא הטיל עליהן קנסות, הוצאות משפט כבודות וצוי מניעה שנועדו כולם להביא לסיום המטרד.

2.2.1 המישור הפלילי

❖ פסק הדין המנחה בסוגיה זו בישראל הוא 897/01 מ"י נ' יורובסקי ואחרים.⁷⁴ במקרה זה האשימה עירית ירושלים שתי נשים בהאכלת חתולים בציבור בניגוד לחוק העזר דאז האוסר על כך.⁷⁵ הנשים הודו שהאכילו חתולים בציבור, וטענו להגנתן כי המעשה אינו מהווה עבירה, שהסעיף הותקן שלא בסמכות, ושכל מקרה הוא אינו מידתי שכן מטרת העיריה בסעיף זה היא להביא למותם בייסורי רעב של חתולים משוטטים. לחלופין טענו, כי יש לפרש את הסעיף בצמצום כך שאינו כולל את המעשה המיוחס להן. המדינה טענה מנגד, כי הסעיף נועד למנוע מטרד לציבור או סכנה לבריאות הציבור כתוצאה מההאכלה.⁷⁶ השופט קיבל את טענות שני הצדדים, וקבע: "מסקנתי היא כי סעיף 9א(א) לחוק העזר אינו מתיימר להשיג יותר מאשר מניעה של מטרדים וסיכונים תברואתיים לציבור כתוצאה מהאכלת... חתולים ברחוב. מסקנה זו... פועלת לטובת הסעיף, בכל שהיא מנקה אותו מכתם של אי חוקיות ומחשש כבד של בטלות. אולם, במקביל, מסקנה זו מצמצמת את היקף תחולתו של הסעיף: היא הופכת את יסוד המטרד והסיכון התברואתי לאחד מיסודות האיסור הקבוע בו, ומונעת להאשים ולהרשיע אדם שהאכיל... חתול ברחוב בלי שיצר בכך מטרד או סיכן את בריאות הציבור. ואין מדובר בדרישה של מה בכך. בענין זה חל המבחן המצמצם והדווקני שנקבע בפסיקה⁷⁷ לענין קיומו של 'מטרד' מבעל חיים... חקיקת משנה, כמוה ככל החלטה מנהלית, חייבת להתבסס על תשתית של נתונים ענייניים, בדוקים ואמינים⁷⁸... יש להניח לזכותה של המועצה כי היא לא נתכוונה לקבוע

⁷³ במאמרם (לעיל הערה 11), עמוד 81

⁷⁴ לעיל הערה 58

⁷⁵ ס' 9א (א) ("אחזקת כלב ברחוב") לחוק עזר לירושלים (פיקוח על כלבים) (תיקון) התשמ"ז-1987 קבע: "לא יאכיל אדם כלב ברחוב". ס' 11ב(א) לחוק העזר ("אחזקת חתול") התשמ"ז-1987 קבע: "הוראות סעיפים... 9א... יחולו גם על חתולים... ובכל מקום בסעיפים אלה בהם מדובר על כלב, גם חתול במשתמע".

⁷⁶ מקרה יורובסקי (לעיל הערה 58), עמ' 1-2

⁷⁷ המבחן שמחיל השופט הוא זה שנקבע בפסקה 29 לחוות דעתו של השופט גולדברג בבג"ץ 6446/96 העמותה למען החתול נ' עיריית ערד ואח'י⁷⁷, ולפיו "יש לפרש את התיבה 'מטרד'... ככל שמדובר במטרד הנגרם מבעלי החיים, בצמצום, דהיינו, כפגיעה קשה וחמורה ברווחת החברה, הגובלת בשיבוש אורחות חיים תקינים. כאמור, דרגת הוודאות בקיומה של הפגיעה צריכה להיות גבוהה יחסית..."

⁷⁸ שם, עמוד 9

כחזקה כי כל האכלה של ... חתול ברחוב יוצרת מטרד לציבור או מסכנת את בריאותו, **אלא כוונתה היתה לאסור רק את אותן האכלות המהוות באמת (... משום מטרד (כהגדרתו בפסיקה) או מפגע תברואתי**⁷⁹... הדרישה לקיומו של מטרד או מפגע תברואתי כתוצאה מהאכלת... החתול ברחוב משפיעה על היקף האחריות הפלילית של אדם המואשם בהפרת סעיף 9א(א) לחוק העזר. לצורך הוכחת אשמתו של אדם כזה אין המאשימה יכולה להסתפק בהוכחת העובדה שהוא האכיל... חתול ברחוב, אלא עליה להיכבד ולהוסיף ולהוכיח שאותה האכלה יצרה מפגע תברואתי או פגעה באופן קשה וחמור ברווחת הציבור...⁸⁰

השופט ביטל את כתב האישום נגד שתי המאכילות כיוון שהעיריה לא הביאה ראיות כלשהן לכך שהמאכילות יצרו מטרד במעשיהן, וממילא לא טענה זאת בכתב האישום.⁸¹ בכך, נקבעה ההלכה כי לרשויות בישראל אין סמכות לאסור באופן שרירותי על האכלת חתולי רחוב, והאיסור להאכיל הותנה ביצירת מפגע או סכנה תברואתית. חשיבותו של פסק דין זה היא בראש ובראשונה ברוח הגבית שנתן למאכילות החתולים השונות ברחבי הארץ, שלראשונה קיבלו אסמכתא משפטית לזכותן החוקית לקיים את הנורמה. ואכן, חוק העזר לעיריית ירושלים שונה מאז, ורוב חוקי העזר ברשויות השונות (כפי שראינו לעיל) מתנים היום את האיסור להאכיל חתולים ברחוב ביצירת מטרד. חוקי העזר שלא עודכנו בהתאם להלכת יורובסקי, ממילא יפורשו לפיה כך שתקרא לתוכם הדרישה למפגע תברואתי או מטרד.

מנגד, בקביעתו כי האכלה היוצרת מטרד היא אסורה, פתח פסק הדין פתח לשכנים נקמנים ושונאי חתולים למיניהם המאפשר להם סנקציה קלה הרבה יותר לתפעול מזו שהתאפשרה לרשויות: הרשויות נדרשות בדין הפלילי להוכיח אשמה במידה שמעבר לכל ספק סביר. אולם שכן המבקש לנקום או להתנכל למאכילת חתולים, יכול כעת לעשות זאת ביתר קלות באמצעות דיני המטרדים, בזכות נטל ההוכחה הקל יותר.

❖ מאכילה אחרת – מיכל חליבה, הורשעה פעמיים בעבירה של החזקת בעלי חיים בניגוד לסעיפים 2(א) ו 17 לחוק העזר לקרית טבעון (החזקת בעלי חיים)⁸², וזכותה מעבירה של אי קיום הוראת רופא. מיכל חליבה היא מאכילת חתולים שהועסקה חלקית על ידי מועצת קרית טבעון כלוכדת חתולים. המועצה נהגה לפנות למיכל שתלכוד חתולים משוטטים בתחום המועצה. לאחר סיום ההתקשרות בין הצדדים, העמידה המועצה את חליבה לדין בגין החזקתם של עשרות חתולים. במשפט השני מבין השניים טען עורך דינה – שהתנדב לייצגה בשל מצבה הכלכלי הקשה⁸³ - שחלק מהחתולים בגין החזקתם היא מועמדת לדין פלילי **הגיעו אליה בעקבות פניות העיריה אליה ללכדם!** חליבה נקנסה ב 500 ₪ במשפט הראשון⁸⁴ וב 250 ₪ בשני.

⁷⁹ שם, עמ' 10 (ההדגשה שלי)

⁸⁰ שם, שם

⁸¹ שם, עמ' 11

⁸² חוק העזר לקרית טבעון (החזקת בעלי חיים), התשנ"ז-1997

⁸³ משיחה שקיימתי בנושא עם עו"ד איל מנחם שייצג אותה

⁸⁴ ע"י כבוד השופטת תמר פרי נאות

השופט דאוד מאזן ציין בפסק הדין⁸⁵: "ביקשתי לפתוח את הכרעת דיני, בציון לשבח את הדאגה לצרכיהם של בעלי החיים וחסרי ישע; דאגה זו מבטאת חמלה וחיבה, חושפת בפני את צדה האנושי של הנאשמת, המעלה על נס את הצורך להגן על בעלי החיים. התנהגות זו, חלק מעמוד התווך של תרבותנו – כחברה, מביעה תחושה פנימית ערכית של כלל החברה בדבר הצורך והחובה להגן על כל אשר נברא עלי אדמות. לא על כך היא הועמדה לדין הפלילי! המעשה האבירי והנעלה, אינו עומד בחלל הריק, תכליות אחרות לא פחות חשובות כגון רווחתו של אדם ויכולתו ליהנות מקניינו ושמירת הסדר הציבורי. לכל אורכו של המשפט תהיתי אם המשפט הפלילי הוא הכלי הנכון והראוי להתמודד בסוגיה זו ולא כדי⁸⁶ שהרשות, תחת נקיטת הליך פלילי תעשה מעשה ותסדיר סוגית האכלת חיות ותקים תחנות אכילה בריכוזים ומקומות בתחום שיפוטיה; ובכך תקיים את שתי התכליות, דאגה לבעלי חיים מחד, שמירת הסדר והניקיון ומניעת מטרד מצד שני.⁸⁷

זו אף זו, במהלך ההליך הפלילי נפקד מיקומה של רווחתה של המבקשת והפגיעה ברגשותיה..."

קביעת הזיקה בין מאכילת החתולים לחתולים המשוטטים:

חוק העזר של קרית טבעון קובע כי "מחזיק" בעל חיים הוא "...אדם שיש לו שליטה בדרך כלשהיא על בעל החיים".⁸⁸ השופט קובע כי "מדובר בהגדרה רחבה"⁸⁹ וכי "פעולת ההאכלה החיונית לחתולים אלו... היא סוג של שליטה בחתולים אלו".⁹⁰

יסוד המטרד:

"...עולה תמונה של מפגע ומטרד לדיירי הבנין כהגדרתו בחוק העזר, מדובר במפגע תברואתי הנגרם ריח חריף, של שתן וצואה, שאריות של אוכל כדברי העדים כל אלה מגיעים כדי מפגע תברואתי".⁹¹

פסק הדין מטיל אחריות ברורה להתנהגותם של עשרות החתולים המשוטטים על הנאשמת, בעוד שהיא עצמה הודתה שבבעלותה 7 חתולים בלבד.⁹²

מיותר לציין שהגברת חליבה לא הפסיקה להאכיל חתולים לאחר הרשעתה הראשונה וגם לא לאחר השניה.

❖ בשנת 2007 קנסה עיריית אור יהודה מאכילות חתולים בחמישה מקרים שונים לפחות, בגין עבירה על סעיף 22 לחוק העזר לאור יהודה (מפגעי תברואה), התשי"ח-1958⁹³, הקובע: "לא יאכיל אדם בעל חיים ברחוב באופן שיש בו כדי לזהם את הרחוב." עמותת "תנו לחיות לחיות" פנתה לראש העיר בדרישה שיבטל הקנסות ויורה לפקחים לפעול כחוק: "בהנחיות הביניים של השירותים הוטרינריים במשרד החקלאות נקבעה דרך טיפול

⁸⁵ ח"ע"מ 919-07 מ.י מועצה מקומית קרית טבעון (חוק עז) נ' חליבה

⁸⁶ טעות הכתיב במקור

⁸⁷ ההדגשה שלי. כפי שצינתי, רוב הרשויות בישראל לא משכילות להשתמש ברשת הקיימת של מאכילות החתולים כדי לצמצם את ממדי התופעה בצורה הומנית (על ידי מבצעי לכידה וסירוס / עיקור) אלא מפקירות את החתולים מחד ונטפלות למאכילות מאידך בתקווה שהבעיה תתפוגג מאליה. עיריות מסוימות כן הסדירו את הסוגיה, למשל עיריית הרצליה שבה קיימות תחנות האכלה, ורמת גן גבעתיים ובני ברק, שבהן בשנת 2002 פותחה שיטה ע"י הוטרינר העירוני לפתרון בעית המטרד לשכנים. לקריאה נוספת: צפריר

רינת, **לגשר במקום להרדים**, אתר "הארץ", 13.2.2002 <http://www.haaretz.co.il/misc/1.772048>

⁸⁸ לעיל הערה 61, סעיף 1

⁸⁹ עמ' 4 לפסק הדין

⁹⁰ עמ' 5 לפסק הדין

⁹¹ שם, שם

⁹² עמ' 4 לפסק הדין

⁹³ לעיל הערה 62

בתלונות על מטרדים, המחייבת לערוך בירור עם המאכיל תחילה ורק לאחר שנעשה כן יוכל לנקוט באמצעים שפגיעתם בחתולים פחותה, כגון, סגירת פחים ופתחים, העתקת תחנת ההאכלה וצמצום זמינות מקומות המסתור.⁹⁴ במקרה זה, נראה שהפקחים הטילו הקנסות באופן שרירותי, ללא בירור מוקדם האם האכלת החתולים יוצרת מטרד כלשהוא.

2.2.3 המישור האזרחי

❖ במקרה אוניקל נ' קגן⁹⁵ תבע שכן את שכנתו מאכילת החתולים. אדגיש, שהסכסוך כלל מחלוקות רבות נוספות שהוסדרו במהלך שמיעת התיק⁹⁶, ורק בנושא זה סירבו השניים להתפשר, כדברי השופטת "כל הסדר שהוצע לא ריצה את הנתבעת, הליכי גישור לא צלחו, והיא הביעה כוונתה הנחושה להתמיד ולהאכיל את חתולי הרחוב".⁹⁷

קגן הפסידה בתביעה ובפסק דינה ציינה השופטת: "בהתחשב בעובדה שהנתבעת...מאכילה חתולי רחוב בעשרות, יש משום שימוש שאיננו סביר בחצר המשותפת של הבית המשותף. אי אפשר להקל ראש בטענת התובע כי מדובר בריחות...לתפישתי, קיומם של עשרות חתולים במקום, הצבת מזון לחתולים במרחבי החצר, קיומם של החתולים בשעות ההאכלה ואף לאחר מכן, שוטטות החתולים באזור, הלכלוך והצחנה שהנתבעת אמנם מקפידה לדבריה לנקות מדי יום, יללת החתולים, קפיצת החתולים למרפסת התובע, כל אלו עולים לכדי הפרעה ממשית מהותית ולא חולפת שיש בה כדי לפגום בזכות התובע להנאה סבירה מהמקרקעין... לעולם פתוחה הדרך בפני הנתבעת להאכיל חתולי רחוב מחוץ לתחומי הבית המשותף ומחוץ לתחומי החצר האחורית שדירת התובע פונה אליה. הצעה זו גם הוצעה לנתבעת בתחילת הדיון..."

גם בפסק דין זה ניתנה התייחסות לצורך הנפשי של קגן להאכיל חתולים: "עוד אציין אינטרס נוסף שיש להביא בחשבון, ואתיחס אליו בזהירות הראויה, הוא אותו צורך נפשי שיש לנתבעת להאכיל חתולים..."⁹⁸ נגד קגן הוצא צו מניעה האוסר עליה להאכיל חתולים כלשהם בתחומי החצר המהווה רכוש משותף והיא אף חויבה בהוצאות משפט בסך 7,500 ₪. בהמשך אף הטילה על קגן קנס בסך 1000 ₪ ליום באם תמשיך להאכיל חתולים בניגוד לצו.⁹⁹

גם הגברת קגן ממשיכה עד היום להאכיל חתולים משוטטים במגבלות שהוטלו עליה, וההוצאות הכספיות הכבדות שהושטו עליה לא הניאו אותה ממנהגה.¹⁰⁰

⁹⁴ מתוך אתר תנו לחיות לחיות, מאמר: מתן קנסות על ידי עיריית אור יהודה בגין האכלת חתולי חצר <http://www.letlive.org.il>

⁹⁵ א(ח"פ) 15908/04 אוניקל נ' קגן (טרם פורסם, 9.8.2006)

⁹⁶ שם, סי' 2 לפסק הדין. כמו כן, בשיחה שקיימתי עם עו"ד אברהם ארוצ'ס שייצג את קגן בתיק – גם הוא (כמו במקרה חליבה) בהתנדבות בשל מצבה הכלכלי הקשה, ציין עו"ד ארוצ'ס שתלונותיו של אוניקל על המטרד החלו לאחר שהגברת קגן הביאה לפיטורו מוועד הבית, ובתביעתו היה ללא ספק מניע של נקמנות על רקע המחלוקות האחרות בין השניים שאינן קשורות לחתולים המשוטטים.

⁹⁷ שם, סעיף 3 לפסק הדין

⁹⁸ שם, סעיף 7.6 לפסק הדין

⁹⁹ קפון, רוזיצקי, לעיל הערה 11, עמ' 71.

¹⁰⁰ לדברי עורך דינה, לעיל הערה 92

3. סיכום הפרק

הרשויות בישראל כשלו בטיפולן בבעית החתולים המשוטטים¹⁰¹, ותחת נקיטת עמדה המעודדת שיתוף פעולה מצד הציבור בפתרון הבעיה על ידי עידוד הנורמה של האכלת חתולים משוטטים וטיפול בהם (קרי – לכידתם, סירוסם ועיקורם כדי שלא יתרבו, תוך כדי קביעת תחנות האכלה מסודרות המרוחקות מבנינים משותפים) בחרו משך השנים להצר את צעדיהן של מקיימות הנורמה ככל שהתאפשר להן מבחינה חוקית. בעבר אף נקטו מדיניות של לכידה והמתה של חתולי רחוב באופן שרירותי, אך בבג"צ 4884/00¹⁰² קבע בית המשפט העליון כי לחתולי הרחוב זכות לחיות בלא הפרעה, כל עוד אינם מהווים סכנה ממשית לקיום האדם ולבריאות הציבור.

מסקירה של פסקי הדין לעיל ואחרים שהוגשו על ידי עמותות שונות, עולה המסקנה החשובה ביותר לענייננו, והיא – שמקיימות הנורמה והגופים המעודדים את הנורמה, מוכנים להוציא משאבים רבים לטובת המאבק על זכותן של המאכילות לקיים את הנורמה.¹⁰³ עמותת "תנו לחיות לחיות" אף פרסמה באתר האינטרנט שלה חוות דעת משפטית שכל מאכילת חתולים יכולה להוריד, להדפיס ולחלק בתיבות הדואר של שכניה, המבהירה את זכותן להאכיל ואת האיסור לפגוע בחתולים.¹⁰⁴

נראה שהסנקציות הכספיות המוטלות על המאכילות בדין הפלילי והאזרחי אינן גבוהות דיין כדי להרתיע מקיום הנורמה, ומעבר לכך – נראה שהארגונים והמאכילות רואים חשיבות גדולה בהוכחת צדקתן ובעצם המאבק על הזכות להאכיל חתולים משוטטים. לדעתי, הציווי הפנימי שחשות אותן מאכילות חתולים "לעשות את הדבר הנכון" ולדאוג לחתולים הרעבים, חזק מכל סנקציה חברתית, פלילית או כלכלית הקיימת היום.

¹⁰¹ב-2008.7.8 התקבלה בכנסת "הצעת חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (תיקון מס' 7) (צמצום ההתרבות של בעלי חיים משוטטים), התשס"ח-2008" של חברי הכנסת גלעד ארדן ורונית תירוש. התיקון קובע בסעיף 14א. (א): שר החקלאות ופיתוח הכפר, לאחר התייעצות עם השר להגנת הסביבה, יקבע הוראות לעניין דרכים שבהן תפעל המדינה לצמצום ההתרבות של בעלי חיים משוטטים; בלי לגרוע מהוראות כל דין, תקציב למימון פעולות לפי סעיף זה לא יישמש לשם המתת בעלי חיים. (ב) תקציב שנתי בסך 4.5 מיליון שקלים חדשים למימון פעולות כאמור בסעיף קטן (א) ייקבע בתחום פעולה נפרד בסעיף תקציב משרד החקלאות ופיתוח הכפר בחוק התקציב השנתי. משרד החקלאות מקציב כ-2.5 מיליון ₪ בלבד לעיקור וסירוס חתולי רחוב, כאשר סכום זה מחולק בין כל המועצות בישראל המבקשות לקבל תקציב. עיריית בת ים, למשל, כלל לא פנתה בבקשה שכזו. העיריית המתוקצבות מקבלות בין 100,000-25,000 ₪ כשהקצבה היא 200 ₪ לחתול. כלומר, לכל היותר, תוכל עירייה אחת לסרס ולעקר 500 חתולי רחוב השנה. כל חתולה שאינה מעוקרת ובן זוגה ממליטים עשרות גורים בשנה. קצב ההתרבות שלהם פועל כטור הנדסי עולה, ויכול להגיע לשמונה מיליון חתולים בתוך שמונה שנים, לפיכך אין סיכוי שכמות החתולים תקטן בקצב עיקורים שכזה. למידע נוסף על תכנית העיקורים: אתר השירותים הוטרינרים http://www.vetserv.moag.gov.il/Vet/Yechidot/TzaarBaleyChaim/ikur_sirus_hatulim/default.htm להדגמה מספרית של קצב ההתרבות של חתולים ראה: www.secondchanceforanimals.org/spay_or_neuter.htm

¹⁰²בג"צ 4884/00 עמותת תנו לחיות לחיות נ' מנהל השירותים הוטרינרים ואח'

¹⁰³תביעות נוספות שהוגשו עניינן בגישת זכויות בעלי החיים – קרי זכותם של חתולי הרחוב לחיות ללא הפרעה, וגם תביעות אלו הוגשו על ידי ארגונים הפועלים לעידוד הנורמה והן כמובן מהוות חלק חשוב בעידודה. למשל – 6446/96 העמותה למען החתול נ. עיריית ערד, פ"ד נה(1) 769 (1998)

¹⁰⁴אתר האינטרנט של העמותה: <http://www.letlive.org.il>

המצב המשפטי בארה"ב

חתולים הם חית המחמד האהובה ביותר בארה"ב, ועם זאת גם שם הטיפול בהם נעדר מהחוק עד לאחרונה.¹⁰⁵ בעבר רווחה בארה"ב כמו בישראל הגישה של לכידה והמתת חתולי רחוב, אך בשל ביקורת של ארגוני בעלי חיים וההבנה שחיסול קהילות חתולים אינה מצמצמת את התופעה ועולה יותר מאשר מניעה הומנית של התרבותם, עברו רשויות רבות לשיטת ה"לכידה, עיקור, השבה" שהוכחה כמפחיתה את כמויות החתולים לאורך זמן. הצלחת התכנית בארה"ב נסמכת במידה רבה על המוטיבציה והמסירות של הנשים המאכילות את הקהילה.¹⁰⁶

אך גם שם עומדות מאכילות החתולים בסכנה של התנכלות מצד שכנים לא סימפטים, שעלולים להתלונן על חדירת חתולים לקניינם, והן פגיעות לתלונות על מטרדים ולקנסות בגין הפרת הוראות של רשויות הפיקוח על בעלי חיים.¹⁰⁷

סמית' טוען כי כיום לא קיימת חקיקה לאומית המגדירה סטנדרטים לטיפול בקהילות של חתולים משוטטים. תחת זאת, רשויות הפיקוח המקומיות על בעלי החיים הן בעלות ההשפעה הרבה ביותר על שיטות השליטה באוכלוסית החתולים המשוטטים, וגישותיהם כלפי חתולי הרחוב מגוונות מאוד.¹⁰⁸ רשויות מקומיות רבות שינו את גישתן להתרבות חתולים משוטטים מגישה "תגובתית" (כלומר, המונעת על ידי תלונה) לגישה "מניעתית", וקבעו חוקים המעודדים בעלות אחראית של חתולים.¹⁰⁹

כפי שציינתי, בארה"ב נקבע **"היום הלאומי לחתולים משוטטים"**¹¹⁰. בהחלטה של בית הנבחרים של פנסילבניה המכירה ביום זה, נאמר: **"ספציפית, ההחלטה מצהירה ששיטת "לכידה, עיקור, החזרה" הוכחה כשולטת באוכלוסית החתולים... וכי החתולים (המסורסים/מעוקרות) יכולים לחיות חיים בריאים, בטוחים ורגועים בטריטוריה שלהם. ההחלטה קוראת לאזרחי פנסילבניה לציין יום זה על ידי התנדבות להשתתף בתכניות המפעילות עיקור וסירוס של חתולים משוטטים בשכונותיהם או על ידי מימון של עיקור או סירוס של חתולים משוטטים באמצעות התכנית המקומית"**.¹¹¹ נראה, שהרשויות בארה"ב מעודדות את הנורמה של טיפול בחתולים משוטטים ע"י האזרחים, מתוך הבנה שזוהי בעיה של הציבור, הנוצרת על ידי הציבור, שהפתרון לה נעוץ בשיתוף הפעולה של הציבור. ניתן לראות הבדל מהותי בין יחס הרשויות לנושא בארה"ב ובישראל: בארה"ב, הבינו הרשויות שהאחראים לגידול במספר החתולים המשוטטים הם בעלי חתולי בית רשלנים, המאפשרים להם להתרבות ואינם לוקחים אחריות על צאצאי החתולים שלהם. בישראל, לעומת זאת, לא מעודדים מספיק את בעלי החתולות לעקר אותן, ומעדיפים להטיל את האשמה למטרד על מאכילות החתולים שעוזרות להם לשרוד לאחר שהגיעו לרחובות. האם עלינו להגיע לפיצוץ אוכלוסין של חתולי רחוב כדי שנבין, כמו הסינים – שזוהי דרישה לגיטימית לאסור ילודה של אוכלוסיה שאין לנו כלים לתמוך בה?

¹⁰⁵ Verner R. Smith, *The Law and Feral Cats*, Journal of Animal Law & Ethics, Vol.3:1, (2009) pp 7-27, p.7

¹⁰⁶ שם, עמ' 8

¹⁰⁷ שם, עמ' 8

¹⁰⁸ שם, עמ' 15-16

¹⁰⁹ שם, עמ' 18. הכוונה לחוקים המחייבים חיסון, עיקור או סירוס וקבלת רשיון להחזקת חתול. על ידי חיוב בעלי החתולה לעקרה, נמנעות המלטות והשלכת הגורים לרחוב.

¹¹⁰ החל ב 16 לאוקטובר (לעיל הערה 42)

¹¹¹ כפי שמובא במאמרו של סמית' (לעיל הערה 102) בעמ' 15

המצב המשפטי בארה"ב – חקיקה

- לדעת סמית', זכויותיו וחובותיו של אדם המטפל בחתולים ביחס לחתולים שבטיפולו, ייגזרו פעמים רבות מהשאלה האם אותו אדם נתפס כ"בעליו" של החתול. בעל חתול שאבד, רשאי לדרוש את שחרור החתול מההסגר המקומי. אך לא ברור האם זכות זו שמורה גם למאכילות של חתולים משוטטים.¹¹²
- ❖ החוק **בלוס אנג'לס** מגדיר "בעלות" במונחים של **משך** הטיפול המעניק אדם לחתול. "בעל חתול" הוא מי שמעניק טיפול לבעל חיים בקניינו משך 30 ימים עוקבים או יותר.¹¹³ כך, מאכילות החתולים המשוטטים יכולות לרכוש חזקה משפטית במקרה שהחתול המשוטט נתפס על ידי רשויות הפיקוח. בהתאמה, הן תחזקנה אחראיות במידה ושכן יתלונן שהחתול המשוטט חדר לקניינו, ועומדות בסכנה של קנסות במקרה של הפרת הוראות של רשויות הפיקוח.¹¹⁴
- ❖ **בפנסילבניה**, ניסתה ועדת הציד¹¹⁵ להעביר תיקון לחוק חיות הבר, האוסר שחרור של כלבי וחתולי בית לטבע. ארגוני בעלי חיים התנגדו לחקיקה בטענה שמטרתה האמיתית היא להוציא מחוץ לחוק את שיטת ה"לכידה – עיקור – החזרה" (בכך שתאסור בעצם את ההחזרה לטבע). בשל הלחץ הציבורי הכבד משכה הועדה את הצעתה.¹¹⁶
- ❖ מדינת **דלאוור ואילינוי** חוקקו חוקים המייעדים קרנות ציבוריות ופרטיות להעניק סיוע כספי בעיקור וסירוס חתולים למעוטי יכולת ולארגונים לרווחת בעלי חיים.¹¹⁷
- ❖ **באקרון, אוהיו**, החוק אוסר על חתולים לשוטט חופשי. כמו כן אוסר החוק על בעלי החתולים לאפשר להם להתרוצץ מחוץ לגבולות קניינם. החוק מצהיר כי תפקיד הלוכדים מטעם רשויות הפיקוח הוא ללכוד כל חתול המשוטט חופשי. לפי **גורמן ולוי**,¹¹⁸ חוק זה זהה לרוב חוקי הפיקוח על בעלי חיים בכל ארה"ב, למעט העובדה שהוא מאפשר ללכוד גם חתולים המסומנים היטב כחתולי בית. אך בהיות החתול החיה האהובה ביותר על אזרחי ארה"ב, ובהתחשב בהערכה שבערך כל משק בית עשירי בארה"ב מאכיל חתולים משוטטים, רוב אזרחי ארה"ב לא רק שלא יהרגו חתולים משוטטים, הם אף לא יטרחו לדווח עליהם לרשויות הפיקוח.
- ❖ התיקון השני **לחוק הנזיקין האמריקאי**¹¹⁹ תומך בדעה שמאכילות חתולים משוטטים אינן אחראיות להסגת גבול על ידם. התיקון קובע ש"למעט הסגת גבול על ידי בעל חיים, אדם המחזיק... חית בית שאינו יודע ואין לו סיבה לדעת שהיא מסוכנת באופן מיוחד, יישא באחריות לנזק שנגרם על ידי החיה אם, ורק אם (א) גרם לחיה במתכוון ליצור את הנזק או (ב) היה רשלן במניעת הנזק.¹²⁰ כמו כן קובע התיקון, שחתולים נמנים על חיות שהסכנה מהן כה מזערית, שבני האדם מרשים להם באופן מסורתי להתרוצץ בחופשיות. ומכיוון שבני האדם

¹¹² סמית, לעיל הערה 102, עמ' 18

¹¹³ L.A. CAL. MUNICIPAL CODE, Ch.5 art. 3 §53.15.2(2000)

¹¹⁴ סמית, לעיל הערה 102, בעמ' 19.

¹¹⁵ הכוונה לועדה המפקחת על חיות הניצודות על ידי בני אדם, כגון ציפורים

¹¹⁶ סמית, לעיל הערה 102, בעמ' 15.

¹¹⁷ שם, עמ' 26.

¹¹⁸ Shawn Gorman, Julie Levy, **A Public Policy Toward the Management of Feral Cats**, 2 *Pierce L. Rev.* 154 (2004) (vol. 2, No.2) pp 157 – 181, 174

¹¹⁹ RESTATEMENT (SECOND) OF TORTS, §518, (2000)

¹²⁰ שם, כפי שמובא על ידי גורמן ולוי במאמרם (לעיל הערה 115) בעמ' 161

אפשרו לחתולים להפוך לחיות משוטטות בזכות העובדה שפוטנציאל הנזק שלהם הוא כה מזערי, אין להטיל אחריות על אדם לכל נזק שחתוליו עשויים לגרום.¹²¹

יותר ויותר רשויות מקומיות בארה"ב מכירות בכך שהשיטה ההומנית היא השיטה הטובה ביותר לניהול אוכלוסית החתולים המשוטטים, וכמה מהן, ביניהן קייפ מיי, ניו ג'רזי ומדינת קונטיקט¹²² חוקקו חוקים הדורשים רישום תקופתי של קהילות חתולים משוטטים. תקנות הרישום למטפלות בקהילת החתולים כוללות דרישות מינימליות לטיפול ולהאכלה של החתולים ולרוב גם עיקור וסירוס, בדיקה רפואית, חיסון ואמצעי זיהוי (חיתוך קצה האוזן או שבת ת עורי). חוקים אלו מבקשים להפחית את גודל הקהילות, לעקוב ולהבטיח את בריאות החתולים, תוך מיזעור הקונפליקט בין מאכילות החתולים, שכניהן המודאגים ואנשי רשויות הפיקוח על בעלי חיים.¹²³ החוק בקליפורניה ובקונטיקט מהווים יוזמה לפיקוח ושליטה באוכלוסית החתולים הלא רצויים בתמיכת הציבור, אך פתרון ממשי לבעיה זו מחייב חוקים שיאכפו בעלות אחראית יותר על חתולים.¹²⁴

עם זאת, סמית' מדגיש כי הצלחתם של חוקים הומנים¹²⁵ בהשגת מטרתם טמונה כמובן במידת האמון שבין מאכילות החתולים לבין אנשי רשויות הפיקוח על בעלי חיים, וכי יש להתאים את החוק לתרבות המקומית לשביעות רצונם של כל הצדדים.¹²⁶ לעומתו, טוענים גורמן ולוי שכיוון שמגוון ההגדרות האפשריות לחתול משוטט הוא עצום, החוק האידיאלי להסדרת השליטה בחתולים משוטטים יהיה דווקא פדראלי ולא יבוסס על הגדרה אקולוגית. חוק שכזה יחול על כל המדינות, ויהיה יותר אפקטיבי, יותר יעיל, ואף יגביר את הצפייה, שכיום אינה מושגת בשל החוקים המגוונים כל כך במדינות השונות.¹²⁷ לדעתי, כדי שחוק כגון זה שהציע סמית' יצליח בישראל, תידרש בניה מחדש של מערכת היחסים והאמון בין מאכילות החתולים בערים השונות לבין אנשי השירותים הוטרינרים העירוניים, ובעיקר תידרש לדעתי הבטחה שהמידע שייאסף בתהליך רישומן כמאכילות קהילת חתולים לא ישמש נגדן בתביעה נזיקית מצד שכניהן.

¹²¹ (לעיל הערה 115), cmt. (j) (הערה j לתיקון)

¹²² Conn. Gen. Stat. Ann. § 22-339d(a)(west 2001)

¹²³ סמית, לעיל הערה 102, עמ' 24

¹²⁴ גורמן ולוי במאמרם (לעיל הערה 116) בעמ' 180

¹²⁵ הכוונה לחוקים כפי שחוקקו בקונטיקט, קייפ מיי וניו ג'רזי, המסדירים את נושא מאכילות החתולים

¹²⁶ סמית, לעיל הערה 102, בעמ' 25

¹²⁷ במאמרם (לעיל הערה 116) עמ' 164

המצב המשפטי בארה"ב - פסיקה

- יותר מהכל, חשוב להבין שנקודת המוצא של הרשויות בארה"ב שונה מזו של הרשויות בישראל. רשויות הפיקוח על בעלי חיים בארה"ב הן מונעות תלונה, כלומר – בניגוד לרשויות וגופים בישראל – כדוגמת אוניברסיטת בר אילן, צה"ל, עיריית ים-ועוד, הרשויות בארה"ב לא תאסורנה על האכלת חתולי רחוב אלא אם שכנים יתלוננו על מטרד. כמו כן, כיוון שהתיקון לחוק הנזיקין בארה"ב פוטר בעלי חתולים משוטטים מהנזק שגרמו החתולים, הטיפול בתלונות על מטרד לא יהיה במישור האזרחי אלא במישור הפלילי.
- רוב הפסיקה בארה"ב הנוגעת לחתולים משוטטים עוסקת בדרישות של **עמותות חובבי בעלי חיים הניצודים על ידי חתולים משוטטים** להרחיק חתולים מאזורים מסוימים כדי להפסיק את הצייד, ולא במטרד לציבור. כמו כן, נראה שבניגוד לישראל, לארגוני בעלי החיים בארה"ב יש יכולת טובה יותר להגיע להסכמה עם הרשויות מחוץ לכותלי ביהמ"ש ולעודד שיתוף של הציבור בניהול אוכלוסית החתולים המשוטטים.
- ❖ במקרה **Van Houten v. Pritchard**, נדרש ביהמ"ש של ואן הוטן לסוגיית אחריותו של אדם לנזק שגרם חתולו המשוטט. ביהמ"ש קבע, בהתאם לתיקון השני לחוק הנזיקין שהובא לעיל, שבעל החתול המשוטט אינו אחראי לנזק שגרם החתול, גם בשטח פרטי (של אחר).¹²⁸
- ❖ בשנת 2000 אסרו פקידי המספנה של חיל הים ב**וירג'יניה** על מאכילת חתולים מקומית להעניק מזון וטיפול רפואי לחתולים המשוטטים בנמל. הפקידים התקשרו עם שירותי משרד החקלאות בכוונה לקיים מבצע לכידה והמתה של החתולים בעלות של למעלה מ-\$21,000. ארגון Alley cat Allies (להלן: ACA) התערב, ויצר קמפיין ציבורי שכלל עידוד אזרחים לכתוב מכתבים בנושא לפקידי חיל הים והפגנה מתוקשרת מול המספנה. רשויות המספנה והארגון נכנסו למו"מ ובסופו חתמו הסכם לפיו ACA יארגן, בשיתוף ארגון מקומי לסיוע לחתולים משוטטים, הדרכות למתנדבים בנושאי לכידה, ניהול שוטף של קהילת חתולים משוטטים, והקמת תחנות האכלה מסומנות; כמו כן הקצה ACA כספים לסירוס, עיקור וחיסון החתולים. בזכות הצלחת התכנית, ממשיך חיל הים האמריקאי לתמוך בתכנית ההומנית לניהול אוכלוסית החתולים המשוטטים במספנות. ארגון ACA הפך בכך לארגון סיוע לבעלי חיים הראשון בארה"ב המחזיק בחוזה רשמי עם צבא ארה"ב.¹²⁹ הארגון הצליח להגיע להסכמה שכזו עם רשויות נוספות במדינת וירג'יניה.¹³⁰

סיכום :

האהדה הרבה שחשים אזרחי ארה"ב לחתולים ניכרת בחקיקה האמריקאית וביחס המעודד של הרשויות לנורמה. בניגוד לישראל, שבה גם כאשר מתבצעים מבצעי "לכידה – עיקור – החזרה", הם מבוצעים לרוב ע"י לוכדים מקצועיים, בארה"ב הרשויות משתפות את הציבור, במיוחד את ציבור המאכילות, עד לרמה של אספקת כלובי הלכידה לאזרחים המבקשים להשתתף במאמץ.

כמו כן, בניגוד לישראל, בה החשש העיקרי מחתולים משוטטים מתמקד במחלות ובמטרד לבני אדם, בארה"ב החשש העיקרי מחתולים משוטטים נוגע לפגיעה שלהם בבעלי חיים אחרים הניצודים על ידם. היחס של החוק – שונה בהתאמה.

¹²⁸ Van Houten v. Pritchard, 870 S.W 2d 377 (Ark.1994)

¹²⁹ <http://www.alleycat.org/document.doc?id=342>

¹³⁰ <http://www.alleycat.org/page.aspx?pid=620>

סיכום ומסקנות

האכלת חתולים משוטטים היא אמנם תופעה השנויה במחלוקת בישראל, אך היא נורמה חברתית. המציאות לנורמה עושות זאת מתוך ציווי פנימי לעשות את "הדבר הנכון", או מתוך צורך נפשי שהתפתח בהן, והן מקבלות עידוד זו מזו ומוכנות להלחם עד חרמה על זכותן לקיים את הנורמה. לא ברור לי מדוע הרשויות בישראל לא השכילו להפנים את חשיבות שיתוף הפעולה של הציבור בפתרון הבעיה של חתולים משוטטים. יתרה מכך – שיתוף הפעולה של הציבור נדרש **למניעת הבעיה**: על ידי בעלות אחראית על חתולים, שמשמעותה עיקור וסירוס והימנעות מהשלכתם לרחוב; אך לצורך השגת היעדים הללו תדרש ככל הנראה חקיקה החלטית ונוקשה הכוללת סנקציות כלכליות כבדות או סנקציות פליליות כלשהן, והכי חשוב - **מערך אכיפה תקיף ומקיף** (כפי שנעשה בנושא חגירת חגורות הבטיחות במושב האחורי למשל). נסיונות למנוע את קיום הנורמה, ללא הצגת פתרון חלופי לסבלם של חתולי הרחוב, לא יצלחו. זאת כיוון שאותו צו מצפוני המניע את מקיימות הנורמה, חזק מכל סנקציה הקיימת היום בנושא במערכת החוק בישראל.

תנאי נוסף למיגור הבעיה בישראל הוא הקצאת משאבים **אמיתיים** לביצוע פתרון הומני תוך שימוש במקיימות הנורמה – מבצעי לכידה, עיקור והחזרה – שיאפשר צמצום אמיתי של קהילות החתולים המשוטטים בערים השונות. הרשויות בישראל כיום אינן מנהלות באופן הולם את הבעיה, ומנגד – אותן נשים המבקשות לצמצם את הבעיה באופן פרטי, נתקלות בהתנגדות רבה מצד הסביבה שאינה מבינה שהפתרון לטווח הארוך טמון במניעה הומנית.

****

באחד הערבים, כשכתבתי את הסקירה המשפטית בישראל לעבודה זו, שמעתי צעקות מחלוני. השכן מקומת הקרקע, המסוכסך עם השכנה מהקומה הראשונה (ולמען האמת, עם רוב השכנים בבנין), גילה שהיא הניחה מזון לחתולה מיניקה ולגוריה בחצר הבנין. הוא יצא לחצר, הפעיל את צינור המים בעוצמה, הרטיב את כל החתלתולים ואת המזון היבש שהונח עבורם, בטענה שאינו מעונין בחתולים בחצר המשותפת. השכנה שראתה זאת מחלונה, זעמה עליו בקולי קולות.

יותר משכאב לי על החתלתולים (שלמען האמת מואכלים מדי ערב על ידי מאכיל אחר באחורי הבנין ולפיכך לא דאגתי להם יתר על המידה), כאב לי לשמוע ולצפות בכאבה של השכנה הדאגנית. צרחותיה החרידו את אזני. דמעותיה נגעו ללבי. התחושה שהשורות הנכתבות על ידי התעוררו לחיים והן מתרחשות מול עיני ממש בעת כתיבתן, הבהירה לי את חשיבותה של עבודה זו לקידום היחס הנכון של הרשויות בישראל כלפי מקיימות הנורמה.

לסיום, אבקש להודות לארגונים השונים בארץ ובחו"ל של חובבי בעלי חיים שסייעו לי רבות בכתיבת העבודה, לעורכי הדין של המאכילות השונות שנאותו לשוחח עמי בעניינין, לדוקטור פבלו לרנר מהמרכז האקדמי אונו על עזרתו, ויותר מכולם – לאמי חדוה, שחינכה אותי לערכים של חמלה ודאגה לכל "הולך על ארבע" בעולמנו, הזקוק לעזרה.

בְּלִדָּה לְחַתּוּל רְחוּב / עֲנַבֵּל שֶׁקֶד¹³¹

מִזֶּה שָׁנָה אֶתָּה קוֹרֵא לִי בְּעוֹבְרֵי בְּרְחוּב,
מְחִיזֵר אַחֲרַי – קֶצֶת רְחוּק, קֶצֶת קְרוּב,
מִתְחַנֵּן לְלִטּוּף, מִתְפַּנֵּק שְׁתֵּי דְקוֹת
וְחֹזֵר לְסוּרְךָ – לִילָל מוּל דְּלִתּוֹת.
כָּבֵר שְׁבוּעַ יוֹשֵׁב מִחוּץ לְדִלְתִי,
הַגְעֵת פְּצוּעַ, חִפְשֵׁת אוֹתִי.
יִדְעֵת שְׁלֵא אוּכַל לְסָרֵב
לְחַתּוּל רְחוּב שְׁכֵמוֹתֶךָ, מִזֶּנֶחַ וְרַעֲב.
הַפְּצַע הַחֲלִים, אַךְ אֶתָּה עוֹדֶךָ כָּאוֹ,
מִדֵּי בִקֵּר וְעָרֵב, צְמוּד לְמִפְתָּן,
מִתְעַנֵּג מִדֵּי לִילָה, חֵם יָדַי עַל גּוּפְךָ,
אַךְ לֹא תִתֵּן לִי גַם הַפְּעַם לְאַחֵז אוֹתֶךָ.
אִם אֲנִי מְנַסֶּה לְחַבֵּק – אֶתָּה מִתְנַגֵּד וּבֹרֵחַ,
וְגַם כְּשֶׁהַגֶּשֶׁם דּוֹפֵק – תַּעֲדִיף אֶת כַּפַּת הַיֶּרֶחַ.
מִתְמַסֵּר רַק לְחֵם הַרְגֵעִי – לְעוֹלָם לֹא לְגַמְרֵי בּוֹטַח,
לוֹ הֵיטֵה מִי שְׁתֵּאֱהָב אוֹתֶךָ יוֹתֵר – וְדַאי הֵייתָ מְמַנֵּי שׁוֹכֵחַ.

¹³¹ מתוך ספר שירי – "רסיסים", הוצאת סער (2010)